

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ataol Behramoğlu

İKİ ATEŞ ARASINDA

“Sürgün yazıları”

BOYUT

**İKİ ATEŞ ARASINDA
“SÜRGÜN YAZILARI”**

ATAOLBEHRAMOĞLU

Boyut Yayınları :45
89.34.y. 109 - 045
ISBN : 975 - 508 - 019 - 8

İki Aleş Arasında
“Sürgün Yazıları”
Ataol Behramoğlu
1. Basım: Kasım, 1989

Kapak ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık 526 01 07
Kapak baskı: Ayhan Matbaası 528 18 37
Dizgi: Bilgi Dizgi - 513 72 45
Baskı: Ayhan Matbaası: 528 18 37

Boyut Yayınevi
Piyerloti Cad.
Dizdariye Medresesi Sokak
4/3 Çemberlitaş / İSTANBUL
Tel: 513 62 06

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ATAOL BEHRAMOĞLU

İKİ ATEŞ ARASINDA

“Sürgün Yazıları”

İÇİNDEKİLER

“SİLAHLI KUVVETLERİN GÜVENÇESİ ALTINDA...” 9

Şiir / Hapishanede Bir Sabah Türküsü 11

“Silahlı Kuvvetlerin Güvencesi Altında...” 13

Orhan Apaydın’ı Yitirmiş Olmak 18

Ruhi Su’nun 1. Ölüm Yıldönümü Nedeniyle 22

Yılmaz Onay, “Kurtla Kuzu” ve “Kerbela”... 25

İŞÇİ GÖÇÜ VE KÜLTÜR SORUNLARI 29

Şiir / Avustralya’dan Aynılırken Uçakta Düşünceler 31

FTİB’in “İrkçılığa Karşı Eylem Günleri” Dolayısıyla Düşünceler 33

Hollanda’da Yaşayan Genç Türk Şairleri İle... 37

“Göçmen Toplum”un Sorularına Yanıtlar 45

İşçi Göçü Ve Kültür Sorunları 48

İKİ ATEŞ ARASINDA 53

Şiir / Türkiye, Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum 55

“Humanité”ye Mektup 57

İki Ateş Arasında 58

Fransa İçişleri Bakanına Mektup 60

“Rüzgâr, Üçüncü Dünyadan Esiyor” 62

PARİS’TE İSTANBUL’U YAŞAMAK 69

Şiir / Paris Şiirleri IV 71

“Broy”un “Anka” Üstüne Sorularına Yanıtlar 73

Paris’te İstanbul’u Yaşamak 78

Ataol Behramoğlu İle Göçmenlik ve Şiir Üstüne 81

Veda Konuşması 85

GİRİŞ

12 Eylül 1980 sonrasında yaşananlar, bu ülkenin bütün namuslu insanların yaşamlarında, şu ya da bu ölçüde izler bıraktı. Bu konularda söylenebilecek, söylenmesi gereken şeyler de tümüyle söylenmiş değil.

Hapishane tanıklıkları, işkence tanıklıkları yayınlandı, yayınlanacak. İçten içe kanayan bir başka yara, aralarında sanatçılar, yazarlar da bulunan on binlerce aydınının, insanımızın yurt dışı sürgünlüğüyle ilgili tanıklıkları ise, henüz yok denecek kadar az.

Bu satırları yazan, hapishaneyi ve sonra yurt dışı sürgünlüğü yaşadı. Yurt dışında, başka bir dil, başka bir kültür ortamında, yurdu-na dönme olanağından yoksun olarak yaşamak ne demektir? Ajanslarda, gazetelerde, yurdunuzla ilgili bir kaç cümle duymaya, bir kaç satır görmeye can atarsınız. Bunlar sevimsiz, tatsız haberler de olsa buruk bir haz duyarsınız içinde, ülkenizden söz edilmektedir ne de olsa... Gri bir garde, yabancı bir yağmur göz yaşlarınıza karışıp akar, bir arkadaşınızın ölüm haberini okumuşsunuzdur kendi dilinizdeki bir gazetede, ona son görevinizi yapmak olanağından bile yoksunsunuzdur. Ve giderek, geçen zamanla birlikte, bir başkası olmaya doğru değişmekte olduğunuzu; ve tıpkı uzak düşünülmüş ya da büsbütün yitirilmiş bir akraba, bir arkadaş, bir sevgiliye olduğu gibi, yurdunuzla aranızda uzaklıklar oluşmaya başladığını; arada bir yüreğinizden kanat vurup geçse bile, özleminizin yatışmaya yüz tuttuğunu duyumsarsınız... Bu, özleminden de yakıcı bir duygudur... Yurdunuzda edindikleriniz silikleşip uzaklaşmadayken, yeni ilişkiler, yeni dostluklar, yeni alışkanlıklar, yeni kaygılar, yeni davranış biçimleri gelişmeye başlanmıştır çünkü, ve "iki ateş arasında" olmanın bir başka türü de budur...

Bu kitapçıkta, ne sürgünlük yıllarının anıları ne de sürgünlük yaşamıyla ilgili yukardaki türden düşüncelerim, gözlemlerim yer alıyor. Bunlar kimi şiirlerimde yansıdı bir ölçüde... Burada ise, bugün hayatta olmayışlarına 12 Eylül sonrasında neden olduğu ya da baskı görmüş kimi arkadaşlarım için yazdıklarımla, genellikle kültür konularındaki yazılarımla ve yurt dışında bir aydının yaşamından, düşüncelerinden, çabalarından kesitler sunan mektuplarımdan, yurd dışında

bulunduğum sırada benimle yapılmış söyleşilerden bir bölümünü bir araya getirdim. Özel yaşamla ilgili nice duygu, düşünce ve gözlem birikimi ise şiirlerde, yazılarda dile gelmeyi bekleyecek.

İstanbul'a yağmur yağyor. Yurt dışındaki arkadaşlarımı, ortak yaşantılarımızı, kazanılmış, yitirilmış nice şeyleri düşünüyorum. Nice çırpınışlar, beklentiler, dş kırkıkları, kaygılar, sevinçler, kederler, mtsuzluklar ve mutluluklar, her şey anıya dönüşüyor... Yenileri başlıyor... Yaşamda olduğumuz sürece, insan olmayı öğrenmenin sonu yok, diye düşünüyorum...

*Ataol Behramoğlu
17.10.1989*

“ SİLAHLI KUVVETLERİN GÜVENCESİ ALTINDA ”

HAPİSHANEDE BİR SABAH TÜRKÜSÜ

**Maltepe askeri cezaevinin avlusunda
Sisler içindeki Büyükkada'nın karşısında
Oturmuş yazarım bu şiiri**

**Eylül başlarında bir cumartesi sabahı
Lodos titretiyor ağaçları
Yağmur geceden yıkamış çiçekleri**

**Gökyüzü mavi, bulutlar beyaz
Ardından baharın geçti koca bir yaz
Hapisteyiz hâlâ ve güzün ilk serinlikleri**

**Avlunun dört yanı dikenli teller
Tellerin gerisinde nöbetçiler bekler
Kapanır uykusuzluktan gözleri**

**On gündür çocuk sesi duymadım
Özledim "baba" değişini kızımın
Özledim beni görünceki sevincini...**

**Hayatım benim, kırk yıllık hayatım
Seni başarabildiğimce dürüst yaşadım
İçim burada da pırıl pırıl şimdi**

**Geçer güzelim, bu günler de geçer
Sökülüp atılır dikenli teller
Koparır halk bir gün zincirlerini**

**Eylül 1982
Maltepe Askeri Cezaevi**

“ SİLAHLI KUVVETLERİN GÜVENCESİ ALTINDA ”

A.Kadir’le ilk kez ne zaman, nerede tanıştık? Fatih’teki evlerine şimdi kim olduğunu çıkaramadığım bir arkadaşla gittiğimizi anımsıyorum. 60’lı yılların sonlarıydı yanılmıyorsam. Bu ilk görüşmeden, arkaya doğru özenle taranmış hafif dalgalı saçları, karşısındakini sınavdan geçirircesine süzen dikkatli bakışları, 1950’lerin modasına göre düzgünce kırpılmış bıyıkları, sade ama özenli giyimiyle, bir sanat adamından çok, ciddi, sevecen bir öğretmen görüntüsü kalmış belleğimde... O sırada, kişiliğini ve şiirini henüz yeterince tanıımıyordum.

1974 sonlarında, birkaç yıllık bir yurt dışı serüveninden sonra Türkiye’ye dönüşümün ilk günlerinden başlayarak ölümüne kadar geçen on yılı aşkın sürede, bir ağabey kardeş, bir baba oğul yakınlığı oluştu aramızda. Onun tüm inceliklere, güzelliklere açık sanatçı, şair, çocuksu, naif duyarlılığını; eleştirici, berrak, keskin ve alaycı zekâsını; haksızlık ve ikiyezlülük önünde çelikleşen, ödünsüz kişiliğini tanıdım. Üretici, çalışkan, çileli, emekçi yaşamına tanık oldum. “Mutlu Olmak Varken” başlığı altında topladığı tüm şiirlerini topluca okuduğumda, bütün dönemlerde ve bizim kuşak da içinde olmak üzere bütün kuşaklarca haksızlığa uğratılmış, yeterince anlaşılamamış bir şair olduğunu gördüm. 1975 yılında kardeşim Nihat Behram’la çıkarttığımız “Militan” dergisinin bir özel sayısını ayırdık ona: “Toplumcu Şiirimizin Bir Ana Kaynağı, A.Kadir” başlığı altında. Şiirlerinden geniş bir seçmeler ve Nihat Behram’la birlikte kendisiyle yaptığımız bir konuşmanın yer aldığı bu özel sayıyı hazırlamış olmayı, yazarlık yaşamımın en onurlu, önemli emeklerinden biri sayarım.

A.Kadir’in ölüm haberi geldikten bir süre sonra, onunla ilgili bir kaç anımı unutulup ya da bulanıklaşmadan yazmamın bir görev olduğunu düşündüm.

1980 öncesinde, Antalya’da Belediyece düzenlenen bir Kültür

Şöleninde birlikteydik. Büyük bir Açık hava Tiyatrosunda düzenlenen gecede biz de şiirlerimizi okuyacaktık. Tribün benzeri oturma yerlerini dolduran birkaç bin kişilik kalabalığın arasında, Antalya'da o sırada etkin bir devrimci grubun çok sayıda yandaşları vardı. Arada bir sloganlar atıyorlardı. Gecenin sonlarına doğru A.Kadir sahneye çağrıldı. Son yıllarda sadece çenesinin üzerinde bıraktığı ve kendisine çok yakışan sakalı, uzaktaki sahnede daha da ufaraklaşan ufak tefek vücuduyla, bu kez bir üniversite profesörünü andırıyordu. Sakin, yalın bir sesle şiirlerini okumaya başladı. Kalabalıktaki devrimci grubun yandaşları, bir süre sonra, o sıralarda ün kazanmış (doğrusu şu anda adını anımsayamadığım) bir "devrimci halk ozanı"nın adını tempo tutarak bağırmaya başladılar. Sahneye onu çağırıyorlardı... A.Kadir bir şey olmamışçasına şiirlerini okumayı sürdürüyor, fakat tempolu bağırışlar da kesilmiyordu. Aşağı indiğimde, geceyi sunan Işık Yenersu'yu tedirginlik içinde kıvranırken buldum. "Birşeyler yapmalı Işık -dedim- şu bağırışların kesilmesi için." Işık böyle bir öneriyi bekliyormuşçasına şiirlerin birinin bitiminde, mikrofonu aldı ve sahnede bulunan kişinin Nâzım Hikmet'le hapishanede yatmış, ömrü hapislerde, sürgünlerde geçmiş büyük bir toplumcu şair olduğunu anımsattı slogan atıp bağırınlara. Susmalarını, sessizce dinlemelerini istedi. Ancak "devrimci" grubun bağırıp çağırmaları son bulmadı. A.Kadir, hiç birşey olmamışçasına, şiirlerini okumayı sürdürdü, tamamladı ve indi sahneden...

Program bitiminde buluştuğumuzda, "Kadir ağabey, nasıl dayandın o terbiyesizliğe, okumayı kesip inmedin sahneden?" diye sordum... Bir çocuk içtenliğiyle, "Önce olup biteni anlayamadım" diye yanıt verdi... "Anlayınca da, dayan Kadir dedim kendi kendime. Sen ne vartalar atlatmış adamsın. Bunu da atlatırsın. Ve sürdürdüm okumayı..."

Şimdi düşünüyorum da, o bağırıp slogan atanlara hiçbir öfke, kızgınlık belirtisi yoktu sesinde. Gerçekten de bir "varta" yı atlatmış, görevini yerine getirmiş bir insanın saflığı, çocuksu şaşkınlığı ve sevinciyle konuşuyordu...

Hey sevgili Kadir ağabey!

Kadıköy-Göztepe'deki, bizim baba evine de komşu olan evlerinde arada bir buluşur, sohbet ederdik. Şiirden, siyasetten, hayattan, her şeyden... Cansel abla kahvelerimizi pişirirdi. Kahveyle bir sigara teltlendirmek, onun da, Cansel ablanın da en çok sevdiği şeylerdi. Birbirlerine çok yakışan bu iki güzel, sıcak, sade insanın sonsuzca ayrıl-

dıklarını düşünmek ne acı.

Gençlik yıllarına ilişkin edebiyat anılarından biri, aklımda en çok yer edeni. Adını vermek istemediğim, bu günlerin çok ünlü, o günlerin genç bir eleştirmeni bir gün gelmiş, demiş ki A.Kadir'e "Bir yazı yazacağım, çürük elma, sağlam elma başlığıyla. Sağlam elma sensin, çürük elma ise Cahit Sıtkı Tarancı..." A.Kadir, Cahit Sıtkı'nın namuslu bir insan olduğunu işittiğini, ve üstelik de iyi şair olduğunu söyleyerek, sakın ola ki böyle birşey yapmamasını söylemiş bu eleştirmene... Adını vermek istemiyorum ama, bu eleştirmenin, yıllar sonra, üstelik "bay A.Kadir" hitabıyla, A.Kadir'in şiir anlayışını, T.Fikret uyarlamalarını ağır ve küçültücü biçimde yeren bir yazının yazarı olduğunu da belirtmeden edemeyeceğim...

A.Kadir 12 Eylül sabahı göz altına alınanlardandı... Hastaydı da o sıralarda. Kendine zaten hiç dirlik vermeyen müzmin bir kolitin sıkıntılarını çekiyordu. Ayaklarındaki bir rahatsızlık da yürümesini çok güçleştirmişti. Dışarı ancak bastonla çıkabiliyor, sağa sola hafifçe yalpalayarak ve çok uzun olmayan mesafelerde yürüyebiliyordu. Binbir çileden, sıkıntıdan geçmiş; çileleri, sıkıntıları, herşeyden önce ekmek kavgası hâlâ dişe diş süren, yaşlı, yorgun bir yazı emekçisiydi artık. Göz altına alındı ve Samandıra'da, şimdi anımsayabildiğimce 40-45 gün, belki de daha çok tutuldu. 12 Eylül sabahı göz altına alınmak için aranan, o nedenle şurada burada kaçak gezmekte olanlardan biriydim ben de... Cansel ablayı sık sık telefonla arıyor; onun üzüntülerini, kaygısını paylaşmaya çalışıyor, bir yandan da, Genel Sekreteri olduğum Yazarlar Sendikası'na birşey yapamamanın çaresizliğini yaşıyordum. Cumhuriyet gazetesindeki dostlara birkaç kez uğradığımı, A.Kadir için berşeyler yapmalarını, yazmalarını istediğimi anımsıyorum... Herkesin şaşkın ve dağınık olduğu günlerdi. Serbest bırakıldığını öğrenir öğrenmez ziyaretine koştum. Sendikaya kızgındı. "Ben böyle sendikanın..." diye başladı. İçini dökmelerini bekledikten sonra, dilim döndüğünce anlattım, elimizden geleni yapmaya çalıştığımızı, ama fazla birşey yapmamıza da olanak bulunmadığını. Sonraki bir kaç buluşmamızda Samandıra izlenimlerini anlattı. Polis sorgusunda bilmem neden, belki "Sanat Emeği" yazı kurulunda adımız birlikte bulunduğu için, benim de adım geçmiş. "Ataol'un şiirlerini seviyor musun?" diye sormuşlar. "Tabii seviyorum. Çok duygulu şiirleri var, annesiyle ilgili şiirleri..." diye yanıtlamış polisleri... Bunları bana söylerken sesinde, yüzünde, yine o "varta"yı atlatan insanın çocuksu saflığı, kurnazlığı ve sevinci vardı...

(Üstelik, yalan da değildi, annemin ölümüyle ilgili şiirlerimi özellikle sevmesi). “Militan”da yayınlanan konuşmayı okuyanlar, A.Kadir’in annesine olan derin bağlılığını anımsayacaklardır.)

Samandıra’da tıklandığı koğuşta, üstündeki giysilerle yatıp kalkmış bütün o göz altı süresince... “Bitlendim” diyordu... İşkenceden paramparça getirilen koğuş arkadaşı gençlerin dayanıklılığını, hemen oracıkta kuruluveren dayanışma ortamını hayranlıkla anlatıyordu. Bir gece, A.Kadir’i de açık havaya çıkarmışlar, gözlerini bağlayarak... Birkaç kez tökezleyip düşmüş. Bir yerde durdurmuşlar. Tüfek mekanizmaları şakırdamış. Sonra geri getirmişler... 1980 yılı Türkiye’sinin Eylül ya da Ekim ayında, o sırada altmışbeş yaşlarında bir kültür adamının, bir şairin başından böyle bir şey geçmiş olması, her şeye karşın, akıl alacak gibi bir şey değil, ama böyle... Neler hissettiğini sordum o anda. “Cansel’i düşünüyordum...” dedi. “Bensiz nasıl yalnız kalacağını... Sonra konuşmamalarından, bu işten bir bok çıkmayacağını, bunun bir korkutmaca olduğunu anladım...”

Bir başka gece, koğuşun yüksekteki penceresine çıkmış, dışarıyı seyrediyormuş. Nöbetçi asker, “Amca seni niye buraya attılar?” diye sormuş... “Şair olduğum için evladım” demiş A.Kadir.. Nöbetçi: “Amca” demiş “seni buraya atanların...”

Bu sohbetlerimizin birinde, “Kadir ağabey” dedim. “yazmayı düşünmüyor musun Samandıra ile ilgili anılarını? 1938 Harbokulu Olayı türünden bir kitap olabilir...” Bir an durdu, sonra yüzünde o çocuksuluk, içtenlik, kurnazlık karışımı gülüşle: “Evet” dedi, “yaza-
cağım...” Vc kulağıma eğilerek ekledi: “Adını bile düşündüm: Silahlı Kuvvetlerin Güvencesi Altında...”

A.Kadir’in Samandıra günleriyle ilgili anlattıklarından benim aklımda kalanlar bunlar... Şimdi adlarını anımsayamadığım koğuş arkadaşlarından, resim öğretmeni bir arkadaştan sevgiyle söz etmişti. Bu arkadaş ya da arkadaşlar, umarım, A.Kadir’le ilgili Samandıra anılarını bir gün yazarlar.

1981 ya da 82’de, İstanbul’un güzelim bir ilkbahar akşamı, Cağaloğlu’nda, İran Konsololuğu’nun Gazeteciler Cemiyeti’ne doğru kıvrıldığı caddenin başında karşılaştık. Evlerimize dönüyorduk ikimiz de. Gazeteciler Cemiyeti’nin lokalinde bir şeyler içmeyi önerdim. Çıktık, rakılarımızı yudumladık, yarım saat kadar oturup kalktık. Çakırkeyif, mutlu, yürüdük Cağaloğlu yokuşundan aşağı... Yanımızdan geçen liseli kızlardan söz ederek takıldık birbirimize... Eminönü’nde “Otobüse binelim” dedi, Köprüyü yürüyerek geçmeyi göze

alamıyordu. Şişli yönüne giden bir otobüse bindik. O Kadıköy'e geçmek için Karaköy'de indi. Arkasından baktım. Her zaman özenle takılı kasketi, özenle giydiği pardesösü, bastonuyla, hafiften yalpalayarak yürüdü. Otobüs yolunu Tatlıcılar'ın bulunduğu yönde Karaköy'e bağlanan küçük alandan ayıran birkaç karış yüksekliğindeki demir parmaklığın önünde bir an durdu. Sonra bir çalımla atlayıp geçti demir çiti... Keyifle yürüyüp gitti...

Belki sonra yine görüştük, ama A.Kadir'den bende kalan son unutulmaz görüntüler bunlar... Sonra bizim bir yıla yakın tutukluluğumuz girdi araya... Bir kaç kez telefonla konuştuk serbest kalışımızın ertesinde. Sonra bilinen sıkıntılar izledi birbirini...

1983 yılının Kasım ayı sonrasında, dışarı çıkmaksızın yaşamak zorunda olduğum bir odada, yıllardır özlemini taşıyıp da kısmet olup okuyamadığım Odysseus ve İliada destanlarını buluşum, gerçek bir okuma şöleni olmuştur benim için... Ne A.Kadir'e, ne de ondan önce yitirdiğimiz Azra Erhat'a hayranlığımı, teşekkürlerimi belirtebileceğim artık, o eşsiz güzellikteki çevirileri; insanımızın, insanlığın kültürüne o büyük katkıları için... Daha ne kadar süre "Silahlı Kuvvetlerin Güvencesi Altında" yaşanan bir ülkede sona erecek, en seçkin, en değerli, en yetenekli insanlarımızın yaşamları? Özgür ve mutlu bir Türkiye'de, özgür ve "mutlu olmak varken..."

18 Mart 1985 .
(Köln-Paris treni)
Sanat - 88

ORHAN APAYDIN'I YİTİRMİŞ OLMAK

Askeri personeli taşıyan otobüsle Barış Derneği Davası'nın bir duruşmasından Maltepe Askeri Cezaevi'ndeki koşuşlarımıza dönüyorduk. (O sırada henüz tek tip cezaevi giysilerine zorlanmamıştık ve duruşmalara giderken bileklerimize kelepçe de vurulmuyordu.) İstanbul'da bir ilkbahar akşamı. Boğaz köprüsü'nü geçtikten biraz sonra, bir arıza nedeniyle şoför arabayı yol kıyısına çekti. Arabadan inmemize izin verildi. Beklemeye başladık. Ben elimdeki kitabı okumayı sürdürüyordum. Yanıbaşımda Orhan ağabey, iki dirhem bir çekirdek, heyecanlı, dürttü beni: "Bırak şimdi kitap okumayı. Hayata bak. Canlılığa bak. Hayata bak..." Başımı kaldırdım. Akşamüstü evlerine dönen insanları taşıyan bir araba seli. Asfaltın iki yanında yeşermeye başlamış yamaçlar. Serin, diriltici ilkbahar akşamı... Ve biz, çevremizden akıp giden zamandan koparılarak başka bir zaman diliminde yaşamaya zorlanmış bir avuç insan... (Askeri araç, kimilerimizin evlerinin yakınından geçiyordu. Pencerelerimiz, pencerelerimizdeki ışık görülebiliyordu. Ama yürüyerek on dakikada gidilebilecek o yerler, bir düş ülkesi kadar uzaktaydı.) Hapishane avlusundan, ya da mahkeme salonunun avlusundan farklı bir yerde, Ankara-İstanbul asfaltının kıyısında, özgürce bir kaç adım attığımız o ilkbahar akşamında Orhan ağabeyin heyecanlı yüzünü, "Hayata bak... Canlılığa bak..." sözlerini unutamayacağım...

1973 ya da 1974 yılıydı. Aziz Nesin'le birlikte, uluslararası bir aydınlar toplantısına katılmak üzere benim de o sırada bulunduğum yabancı bir ülkeye gelmişlerdi. Yazar ve eylem adamı olarak ilk gençlik yıllarımdan beri hayranlık duyduğum Aziz Nesin'le yakın dost değildik henüz, fakat bir kaç kez karşılaşmış görüşmüşlüğümüz olmuştu. Orhan Apaydın'la ise ilk kez karşılaşıyorduk. 12 Mart'tan sonra bir şiir kitabı nedeniyle iki yıldan çok hapiste kalan, işkence gören kardeşim Nihat'ın avukatı olduğunu, dostluklarını biliyordum. Şık, zarif, nazik bir adam... Soğuk kış mevsiminde ince pabuçlarla gelmiş... Ziyaretlerine gittiğim otel odasında, açık bavulun önünde, birinin yardımına gereksinirce duruyor... Türkiye'den, ortak tanıdık-

lardan söz ederken, eşyalarının düzenlenmesine yardım ettim... O beş on dakikalık sohbet süresinde, yıllarca sürecektir (ve benim gönlümde, zihnimde bundan böyle de yaşayacak) bir dostluğun, güvenin temelleri atıldı. Az rastlanır bir naiflik ve içtenlikle, yine az rastlanır bir vakar ve seçkinliği kişiliğinde bağdaştıran bir insan tanıdım. Ayrılırken, yayına hazırladığım yeni şiir kitabımın, “Yolculuk, Özlem, Cesaret ve Kavga Şiirleri”nin daktilo edilmiş nüshasını, “Cem” Yayınevi’ne teslim edilmek üzere Türkiye’ye götürdü. Bu dostluğu, güvenini de unutmam olanaksız.

1974 güzünde Türkiye’ye dönüşümde aradığım ilk insanlardan biriydi. Eşi Gürsel Hanımla, Burhan bey, değerli anneleriyle de böylece tanıştım. O sırada lise çağındaki oğlu Hüseyin Apaydın, Nihat’la yayınlamaya başladığımız “Milan” a yazılar yazdı. Orhan Apaydın’ın da dergide hukuksal, siyasal sorunlar üstüne bir kaç yazısı yayınlandı. Evlerinde ve mevsime göre evlerinin terasında, bahçesinde, akşam üstleri, uzun sohbetlerimiz oldu. Türkiye ve dünya sorunları üstüne, şiir üstüne, yaşam üstüne... Hem şair mizaçlı ve duygulu, hem eylemci ve atak, hem bilgili ve bilinçli ve hem de bir çocuk saflığında, dürüstlüğündeki kişiliğiyle, tanıdığım en özgün, en benzersiz insanlarımızdandı... “Cumhuriyet” in birinci sayfasındaki yazıları, hepimiz için yol gösterici, soyadı gibi apaydınlık önerilerdi. En güncel ve yakıcı hukuk ve siyaset sorunlarını, bilgiyle, bilinçle ve aynı zamanda da devrimci, çağdaş gözüpek kişiliğinin enerjisiyle yorumluyor, yönlendiriyordu... Başta derde giren pek çok namuslu demokrat insan için bir kurtarıcı umuttu... Burada yine bir anımı anlatmak istiyorum. Yarımca Kültür Şenliğinde “Kara Çarşaf Gelin” filmi de gösterilecekti... Filmin üstündeki yasak kısa bir süre sonra Danıştay kararıyla kalkmıştı. Festivalde gösterilmesinde yasal bir engel yoktu. Tersine, filmin burada gösterilmesi, psikolojik yasallık kazanmasında da önemli bir adım olacaktı. Fakat valilik güçlük çıkarıyordu. Festival yönetimiyle ilgili kişilerden ve festivale çağrılı sanatçılardan kimileri bir panik içindeydi. Filmin yapımcısı da ortada yoktu... “Danıştay’da bu olumlu kararı veren yargıçlar buraya gelip filmin gösterilmesini sağlayamazlar. Bu görev şimdi bize düşüyor.” dediğimi, fakat etkili olamadığımı anımsıyorum. Son bir çare olarak Orhan ağabeye telefon edip durumu anlattım. Filmin gösterilmesinde hiç bir sakınca olmayacağını, kuru tehdide pabuç bırakmamak gerektiğini ilgili kişilere telefonda söyledi ve “Kara Çarşaf Gelin” izleyici önüne böyle çıkabildi...

Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulunda bir süre birlikte olduk. Sendikamızın yoksul odasındaki yönetim kurulu toplantılarına, Sirkeci'deki bürolarının yakınındaki Konyalı'dan aldığı simitlerle, çöreklerle gelirdi... Yazarların, aydınların birbiri arkasına öldürüldüğü, hepimiz için öldürülme tehlikesinin pusuda olduğu karanlık, kötü günlerdi. Yine de iyimserliğimizi, neşemizi korumayı başarıyor, demokrasiye, ülkemizin aydınlık geleceğine inançla, elimizden geleni yapmaya çalışıyorduk. "Cumhuriyet'teki antifaşist yazarlarından, hukukçu olarak sözlerinden ve eylemlerinden ötürü, kappece bir pusuya düşürülme tehlikesi belki en çok onun için söz konusuydu. Ama bu narin yapılı, çelebi adamın hiç bir sözünde ve davranışında bir karamsarlık, çekingenlik gölgesi yoktu. Doğru bildiğini Sokratça bir bilgelikle, yalınlıkla söylüyor; yaşama sevincini, hayata bağlılığını, espri gücünü de hiç bir zaman yitirmiyordu. Şimdi, Aziz Beyle yakın dostluklarının nedeni, bu ortak özellikleri olmalı diye düşünüyorum...

İstanbul Barosu başkanlığına seçilince, onun için zaten sevdiği arkadaşlarıyla bir arada olma anlamını taşıyan TYS yöneticiliği görevinden ayrıldı, enerjisini kendi asıl meslek alanının en yüksek yöneticiliğinde yoğunlaştırdı... Orhan Apaydın'ın İstanbul Barosu başkanı olarak çalışmalarından, Türkiye'de demokrasi ve insan hakları için mücadeleler tarihinde herhalde söz edilecektir... Ben bir gözlemime değinmekle yetineyim: Onun başkan olduğu dönemde baro, hukukun asık yüzü görünüsünden kurtuldu, demokratlaştı, insanca, çağdaşça ışıldadı... Baro görevlilerinin sözlerinde, davranışlarında, başkanla ve gelip gidenlerle içten, sıcak ilişkilerinde de bu olgu gözlemlenebiliyordu.

Sonra, Maltepe Askeri Cezaevinde buluştuk... Oradaki günler ilerde muhakkak ayrıntılarıyla yazılacak... Başında yün takke, sırtında kalın hırkayla, benim bulunduğum koğuşun karşısındaki koğuştaydı.. Koğuş dediysem ranzalar konulmuş taş bodrumlar... Orhan beye "Orhan abimiz..." diyorduk.. Sabahları Niyazi Dalyancı'yla birlikte herkesten önce uyanıyor, seslenip bizleri de kaldırıyor-du... Benim bulunduğum koğuştaki Atabek'le, karşılıklı, şakacıktan laf çakıştırıyorlardı... Güne böylece, hafıflemiş bir yürekle başlayabiliyorduk... Günler geçtikçe, kederler, sıkıntılar da birikiyordu... Midesinden hastaydı. Başka rahatsızlıkları da vardı. Bulunduğumuz hapishanenin, özgürlüksüzlüğün kaba koşullarına alışabilmek güçtü... Buna kimi zaman arkadaş kabalıklarının eklendiği de oluyordu..

Zaman zaman sağlığının k  t  lediğini, iyimserliğinin g  lgelendiğini görüyordum... G  rsel Hanım, hemen hemen her gün ziyaretine geliyordu, kendisinin de ciddi sağlık sorunları olmasına karşın. Orhan Apaydın onun bu geliş gidiş yorgunluğunu neredeyse hergün yaşamasına hem üzülür, hem de sabah havalandırması sırasında yüksekçe bir yerde durarak gözlerini uzağa diker, savunmasız bir   ocuk, romantik bir   şık gibi G  rsel Hanımın gelmesini beklerdi. (G  rsel Hanımın da avukat oluşu, ziyaretleri kolaylaştıran bir et-kendi. Güler yüzüyle   kıkıp geliş, hepimize bir iyimserlik, güzellik taşırdı.) Kendini özellikle yalnız hissettiği günlerden birinde, y  n takkesi ve hırkasıyla, gözlerini kederle uzaklara dikmiş beklerken, yanına gittim. “Biliyor musun” dedi, “sanki   lm  ş  m, G  rsel her sabah mezarıma geliyor, bir demet   i  ek bırakıp gidiyor...” Sonra da eklemişti: “Sever beni...”

Sağmalcılar hapishanesine nakledildiğimiz günü unutmak olanaksız... Hapishanenin arkasında bir kapıdan, çöpler yığılı bir avluya alındık. Orada bir zaman bekletildikten sonra, karantina denilen bir yere götürüldük. Bir takım kovuklardan yüzleri sapsarı, başları traşlı, üstlerine doğru dürüst uymamış, eski püskü hapishane giysileri içinde bir takım adamlar   kıyor, bir takım başka kovuklara giryorlardı... Bizlere de, sa  larımızın kazanacağı, tek tip hapishane elbisesi giyeceğimiz söylendi. Bir kaç kişilik gruplara b  l  nd  k ve kimimizin cinayet ve yaralama su  undan, kimimizin hırsızlıktan, kimimizin ka  ak  lıktan yatanların koğuşlarına dağıtılacağımız bildirildi... Avukatlarımız bu son kararın uygulanmasına, dışardaki etkinlikle-riyle engel oldular. Bu arada saçlarımız kazındı, elbiselerimiz alındı, tek tip hapishane elbiselerini giydik. Dante’den bir bölümü görüntüleyebilecek o dehlizde bu işlerin olup bitmesi saatleri buldu. Akşam  st  ne doğru Orhan Apaydın, sapsarı bir yüzle, bir sıranın üstünde kımıltısız yatıyordu.

Orhan Apaydın artık yaşamıyor. Bende en çok iz bırakan ortak anılarımız bunlar... Düşmanları ona gerçekten düşman gibi davranmayı başardılar... Ya bizler, dostları? Çocuksu bir naişlık, içtenlik ve duygululukla,   ağdaş, demokrat bir aydın olma bilinçliliğini, b  k  lmezliğini kişiliğinde bağdaştıran bu ender, seçkin insanı gereğince anlayıp değerlendirebildik mi?..

Mart 1986 Paris / “Bilim ve Sanat” Nisan 1986

RUHİ SU'NUN 1. ÖLÜM YILDÖNÖMÜ NEDENİYLE

Halkımızın büyük sanatçısı Ruhi Su, tedavi olabilmek amacıyla yurt dışına çıkmak için kendisine pasaport verilmesini beklerken yaşamdan ayrıldı. Bu bir rastlantı mıdır?

Bunun bir rastlantı olmadığını biliyoruz. Büyük aydın, demokrasi ve barış savaşmıcısı Orhan Apaydın da aynı koşullarda yaşamını yitirdi. Aziz Nesin'e uluslararası baskılar sonucunda pasaportunu vermek zorunda kaldılar.

Şu anda, kendilerine pasaport verilmediği için yabancı ülkelere seychat özgürlüğünü kullanamayan sayısız aydınımız, insanımız var. Halktan yana aydınlara, sanatçılara uygulanan baskı yöntemlerinden sadece bir tanesidir bu.

Yirminci yüzyıl Türk ve dünya şiirinin en büyük ustalarından Nâzım Hikmet, yaşamının yirmi yıla yakın süresini hapishanelerde tükettikten sonra, yurt özlemiyle, yurt dışında yaşamdan ayrıldı.

Büyük hikâye ve roman yazarımız Sabahattin Ali, çevresini saran gizlilik perdesi bugün bile kaldırılamayan bir cinayete kurban edildi.

Yirminci yüzyıl Türk ve dünya sinemasının en büyük ustalarından Yılmaz Güney, yine yurt dışında, yurt özlemiyle yaşamdan ayrıldı. Bütün bunlar birer rastlantı mıdır? Bütün bunların birer rastlantı olmadığını, hesaplı, bilinçli eylemler, davranışlar olduğunu çok iyi biliyoruz.

Türkiye'de iktidarlar, egemen güçler, halkın yanında yer almış yazarlardan aydınlardan, sanatçılardan hoşlanmıyorlar. Onları yok etmek, karanlığa gömmek, yaşamdan silmek için ellerinden geleni ardlarına komuyorlar.

Ulusal kültür, bir halkın, bir ulusun yarattığı sanatsal, kültürel değerler birikimidir. Bu kültürün yaratıcılarının siyasal görüşleri, düşünceleri, eylemleri ne olursa olsun, onlara bütün ulusça sahip çıkılır. Çünkü ulusal kültür birikimi, bir ulusun varoluşunun en temel dayanağı, nedenidir.

Türkiye'deki siyasal iktidarlar Ruhi Su, Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Yılmaz Güney gibi halktan yana açıkça tavır

koymuş sanatçılara, düşün adamlarına karşı düşmanca davranırlarken; halktan yana tavırları ve eylemleri bu ölçüde açık olmayan; siyasal bir tavırları bulunmayan; ve hatta kimi kez bu siyasal iktidarlardan yana tavır koyan sanatçılara, düşün adamlarına sahip çıkıyorlar mı? Kanımca, bu soruya da olumlu yanıt verilemez.

Bir örnek vereyim: Çağdaş Türk hikâyeciliğinin kurucusu diyebileceğimiz Ömer Seyfettin, kuşkusuz ki sağcı bir yazar değildi; ama herhalde solcu da değildi. Bu günün Kültür Bakanı; genç yaşta ölüp gitmiş bu yazarımızın mezarının nerede olduğunu acaba bilmekte midir? Onun kültür mirasını değerlendirmek için siyasal iktidarlara ne yapılmaktadır?

Bir başka örnek: Çağdaş Türk roman sanatının ilk büyük yazarı sayabileceğimiz Halit Ziya Uşaklıgil'in kişiliğini ve yapıtını tanıtmak, yaygınlaştırmak için devletin, siyasal iktidarların ilgili kurumlarınca ne yapılmaktadır?

Bu türden örnekleri ve soruları sonsuzca uzatmak olası.

Türkiye'deki siyasal iktidarlar, sanata, kültüre, sanat ve kültür adamlarına, bir başka deyişle, ulusal kültür değerlerimize karşı neden düşmanca bir tavır içindeler? Bunun tek bir nedeni var: Türkiye'deki siyasal iktidarı temsil eden komprador burjuvazi, dışa bağımlı tekелci burjuvazi, artık hiç bir ulusal nitelik taşımamakta; tü-müyle emperyalizmin çıkarlarına hizmet etmekte, emperyalizmin çıkarlarının bekçiliğini yapmaktadır. Böyle bir iktidarın ulusal kültür değerlerimize sahip çıkması, onun yaratıcılarına dostça davranması kuşkusuz ki beklenemez. Bu türden iktidarların kültür alanında savunabileceği değerler, ancak kozmopolitizm, yozluk ve gerilik olabilir... Bugün aramızdan ayrılışının birinci yıldönümünde anmak için toplandığımız büyük insan, büyük sanatçı Ruhi Su, unutulmaya bırakılmış nice halk türküsünü karanlıktan çıkarmış; ve onların içlerindeki dinamizmi, yaşama ve yaratma gücünü, bar başka deyişle, halkımızın yaşama ve yaratma gücünü, bu türkülere getirdiği kendine özgü yorumla, aydınlatmayı, gün ışığına çıkarmayı başarmış bir yaratıcıydı. Bu anlamda, Ruhi Su, "halk sanatçısı", "halkının sanatçısı" tanımını en çok hak etmiş bir sanatçımızdır.

Ulusal kültürümüzün değerlerince, halkımızın yaşama ve yaratma gücünü kanıtlamış sanat ve kültür yaratıcılarımıza sahip çıkmanın; onları karanlıklara gömmeye çalışmak değil başta etmenin tek bir yolu var:

O da tüm ulusal güçlerin, emeği ile çalışıp yaşayan tüm insanları-

mızın, tüm yurtseverlerin, emperyalizme karşı tüm demokrasi güçlerinin Türkiye'deki iktidara ağırlıklarını koymasıştır.

Aramızdan ayrılışının 1. yılında ölümsüz sanatçı Ruhi Su'nun anısı önünde saygıyla eğiliyorum. Onu, saygıyla, sevgiyle, özlemle kucaklıyorum.

Bremen, 29.11.1986

“Merhaba”, Sayı 4/5 1987

YILMAZ ONAY, “KURTLA KUZU” ve “KERBELA”...

“...tiyatrocı, yazar ve çevirmen Yılmaz Onay, gözaltındayken elektrikle, soğuk suyla ve diğer yöntemlerle işkence gördüğünü, bunların izlerini üzerinde taşıdığını ve doktordan rapor aldığını söyledi... Onay, emniyette kendisine elektrik işkencesi yapıldığını, soğuk su fışkırtıldığını, çıırılçıplak soyundurulularak çeşitli işkence uygulamaları yapıldığını anlattı...” (Cumhuriyet, 25.12.1986)

Yılmaz Onay’ın gözaltına alındığını ve emniyette kendisine işkence yapıldığını, bu basın toplantısı metni yayınlanmadan önce de öğrenmiştik. Fakat itiraf edeyim ki, ihtiyatla karşılamıştım işkenceye ilişkin haberleri. Neden? İnanması güç de ondan. Bir insana bir başka insan (ya da insanlarca) eziyet edildiğine inanmak bizler için her zaman güçtür. Bizler için diyorum, çünkü insanın değerine inandınız mı, nasıl eziyet edebilirsiniz ona? Hatta herhangi bir canlıya, bir hayvana, hatta bir bitkiye?

Kim bu işkenceciler? Sabahattin Ali’nin 80. doğum yıldönümündeyiz... Buna ilişkin bir çalışma yaparken, kimi hikâyelerini yeniden okudum... Bunlar da “Kurtla Kuzu” da şöyle bir bölüm var: “Gündüzleri odayı dolduran memurların konuşmalarına kulak verdikçe nefsim itimadım büsbütün artıyordu. Hürriyetime, hatta hayatıma hükmedebilecek durumda olan bu insanların zavallılığı gururumu arttırıyordu. O günlerde bunlara elbise, palto, şapka, ayakkabı veriliyordu. Bütün konuştukları bundan ibaretti. Birisi aldığı pabucun bir tekinin öbürüne uymadığından şikâyet ediyor, öteki palto provası yapan terziye sövüyor, bir başkası kendisine verilen şapkayı satıp üstüne para ekleyerek daha iyisini alacağından bahsediyordu. Hepsi hizmetinde bulundukları devletten, memleketin gidişatından şikayetçi idiler...”

Bunlar 1940’lı yılların gerçekleri diye düşünenler olabilecektir... Koşullar değişti mi dersiniz? Şu yukarıdaki anlatılan olay, çizilen tablo bakımından pek fazla bir şey değişmediğini, kendi deneyimle-

rimle de biliyorum. Bir anımı anlatayım:

1980 sonrasındaki İstanbul Siyasi Şubedeki “misafirliklerim”den birinde, gözcü (ya da nöbetçi) olarak, Anadolu’nun bir kentinden İstanbul’a yeni atanmış genç bir sivil görevlendirilmişti... Arkadaşlarıyla konuşmalarından, İstanbul’da ev bulamadığını, bu nedenle de çoluk çocuğunu getiremediğini duydum. Bir ev varmış, kirası nisbeten ucuz, ama onun da elektriği suyu yokmuş. Zaten kaçak yapım mı neymiş... Bu evi tutup tutmamak konusunda ikircimliydi. Kıvranıp duruyordu. Gece, Anadolu’daki ailesiyle de konuştu telefonda, belliki çoluğunun çocuğunun özlemi tütüyordu burnunda... O sırada lüks yapımlar yükselmekteydi Emniyet Müdürlüğünün bulunduğu Gayrettepe’nin çevresinde. Gece, bu delikanlıyla ve yanındaki arkadaşlarıyla konuşurken, siyasi şubenin üst kattaki penceresinden, yapımı henüz tamamlanmış bu lüks konutları göstererek: “Neden buralarda bir yer tutmuyorsun?” diye sordum. “Hem işe gidip gelme kolaylığı da olur. Devlet neden bu kolaylığı tanımıyor size, üstelik şu odanın duvarlarında, çatışmalarda öldürülmüş bir çok arkadaşınızın fotoğrafı asılı. Yani, canınızın her an tehlikede olduğu bir ortamda bir iş yapıyorsunuz. Neden devlet buncağız bir olanağı sağlamıyor size?” Şaşırmışlardı... Bir süre böylece konuştuk...

Şimdi yine “Kurtla Kuzu”ya dönüyorum:

“Herhangi bir kasaba kahvesinde, bir kenar mahalle tramvayında, bir rakı meclisinde söylenen ve görünüşte üstün körü, dar, hatta yanlış oldukları halde sebepleri biraz kurcalanınca derin yaralara dayanan o tenkitler, o küfürler, bu adamların da günlük mevzuları idi. Üstelik aleyhinde bulundukları sistemin kendilerini, bu dertleri ortaya dökmek ve bunlara çare bulmak için savaşımları czmek içinde kullandığını bile farketmiyorlardı...”

Benim gözlemlerim de bunlar oldu, siyasi polisle, şu yukarda örneğini verdiğim ve benzeri pek çok ilişkide. Yılmaz Onay kendisi adına konuşmama bilmem izin verir mi? Yakın dostluğumuza güvenercek, onun da şu yukarıda söylenenlerden farklı şeyler düşündüğünü sanmadığımı söyleme hakkını görüyorum kendimde... Peki, işkencecilere kızmayacak mıyız? Bağışlayacak mıyız onları? Ya da, nasıl olmalıdır onlarla ilişkimiz? Bunu yine “Kurtla Kuzu”dan, Sabahattin Ali’nin gözlemleriyle yanıtlamak istiyorum:

“... bilebileceğimiz bir şey var ki, o da bu cellatların bize dost olmayacağıdır. Bunların hepsi fena, vicdansız insanlardır demek istemiyorum. Ne geçer, onların arasında da ne müşfik aile babaları, ne

vefalı arkadaşlar, ne hassas yürekli tabiat âşıkları vardır. Ama karşımızda düşman olarak vazife aldıkları andan itibaren, onlar, iradelerinin dışındaki bir kuvvetin oyuncacıdırılar...”

Sonra, işkence anından söz ettiği bölümde şunları söylüyor Sabahattin Ali:

“... Onlara hiç bir zaman kızamıyor, onlardan nefret etmiyor, sadece zavallılıklarına, daha doğrusu insanlığın bu kadar tiksiniyecek hale gelmesine acıyordum. Bunun için de, hiç bir tazyik, hiç bir işkence beni kendi gözümde küçültmüyordu. Zaten işkence nedir? İrademiz ve kafamız bizi küçültecek bir iş yapmadıkça, işkence sade bir fizyoloji meselesidir. Etlerimiz, ve sinirlerimiz dayanabildikleri kadar dayanırlar. Sonra tabiat ne emrederse o olur. Ama ruhumuzu kamçılattırmamak elimizdedir...”

Sevgili Yılmaz, ben poliste, ya da hapiste olduğum sıralarda fiziksel anlamda bir işkence görmedim. Ama bu gözlemler doğru görünüyor bana. Bilmem sen de katılacak mısın? Nevzat Helvacı'yla birlikte yaptığınız basın toplantısında, kendine yapılan işkencelerden söz ederken, ses tonunu duyar gibi oluyorum... Bana öyle geliyor ki, bir başkasına yapılan işkence konusunda da aynı ses tonuyla, aynı tavırla konuşurdun... Bir bilim adamı soğukkanlılığıyla, ortaya konulması, duyurulması gereken nesnel bir gerçeği ortaya koymak, (sana ya da herhangi bir başka insana) yapılan insanlık dışı bir davranışı gün ışığına çıkarma görevini yerine getirmek... Nitekim bu namus borcunu, bu onurlu görevi, gecikmeden yerine getirdin ve hemen, bir süre kesintiye uğrayan çalışmanın başına, tiyatroya döndün... “Bu Zamlar Bana Karşı”nın Ankara Sanat Tiyatrosundaki provalarını sürdürmeye...

Sorun “İşkence” ya da tek tek “işkenceciler” değil, zaman zaman onların da “aleyhinde bulundukları sistem” sorunudur çünkü... Kavgamız tek insanlarla değil, insanları bir başka insana eziyet ettirecek kadar alçaltan “sistemler”dir.

Yine Sabahattin Ali'ye dönüyorum:

“Ben de, bu zavallıları dinledikçe, hallerine baktıkça, uğrunda savastığım hakikatlere daha çok inanıyor, ahmaklığın, geriliğin ve namussuzluğun birgün nasıl olsa yenileceğine daha çok güveniyordum. Yalnız, zayıf olmamak ve döğüşmekten yılmamak lazımdı...”

Bu yazıyı, son günlerde yayınlanan, beni çok etkileyen bir kitaptan, Bekir Yıldız'ın “Ve Zalim, Ve İnanmış, Ve Kerbela” adlı romanından bir alıntıyla noktalamak istiyorum:

“....Zorbalık bir dağa benzer. Ne kadar zorba olunursa dağın doruğuna da o kadar yaklaşılr. Bu doğrudur. Ama unutulmamalıdır ki, doruğa ulaşıldıkça uçurumların derinlikleri de artar...”

15.1.1987 Paris

“Sanat 87” Sayı 1 - Mart 1987

İŞÇİ GÖÇÜ VE KÜLTÜR SORUNLARI

AVUSTRALYA'DAN AYRILIRKEN UÇAKTA DÜŞÜNCELER

*Sizi düşünüyorum on bin metrede
Millerce uzakta Avustralya'dan
Orada Sydney'de
Orada Melbourne'de
Bir damla gibi kalan*

*Sevgiden, ışıktan
Sevinçten bir damla...*

*Tek tek durtuşlarınız
Bakışlarınız
Kardeşçe, insanca
Önünde gözlerimin.
Yeniye, iyiye, uygar
Nasıl da yaraşan
Güzelim insanları Türkiye'min*

*Yurdumun uzak gurbetçileri
Okyanusların arkasında
Orada Sydney'de
Orada Melbourne'da
Ateşten, umuttan
Güneşten bir damla...*

*Sizi düşünüyorum on bin metrede
Sizi, çatık kaşlarının
Altında bir çocuk bakışı saklayan
Ve her şeyini vermeye hazır
Dostça bir gülümseyişe
Bir çift söze, insanca.*

*Sanki uçak değil
Yüreklerden bir ırmak
Taşıyor beni evime...
Orada Sydney'de
Orada Melbourne'da
Sevginiz öylesine
Doldu yüreğime...*

*Yurdumun uzak gurbetçileri
Her biri bir romandan çıkıp gelmiş
Ve her biri çıkarıp
Yüreğini ortaya koymuş...*

*Orada Sydney'de Türkiye'ydik biz
Orada Melbourne'da.
Birlikte çarpan bir yürektik biz
Türkiye'ce ve dünyaca...*

*Sizi düşünüyorum on bin metrede
Kardeşlerim, bacılarım.
Değişmem mutluluğunu hiç bir şeyle
Sizlerden biri olmanın...*

1986 Haziran

FTİB'İN "IRKÇILIĞA KARŞI EYLEM" GÜNLERİ DOLAYISIYLA DÜŞÜNCELER

FTİB'in düzenlediği "İrkçılığa Karşı Eylem Günleri" Fransa'da bu alanda atılmış ilk adım olarak önemli. Bir hafta süresince Paris'te, Fransa'nın başka kentlerinde çok sayıda Türkiye insanına ve yabancıya, konu anlatıldı. Biz sanatçılar da şiirlerimizi okuduk, türkülerimizi söyledik.

Mulhouse'daki toplantıya Portekizli bir göçmen folklor topluluğunun, Paristeki geceye bir Fransız halk oyunları topluluğunun katılmış olması, ayrıca anlamlı ve güzeldi.

Arkadaşlarla özel söyleşilerimizde belirttiğim gibi, konuya daha kapsamlı, daha büyük boyutlu bakabiliriz. Düşüncelerimi kısaca özetleyecek olursam: Türkiye insanı özellikle Batı Avrupa ülkelerinde, kaba, sinsî ve köklü bir düşmanlığın hedefi durumundadır. Belki "düşmanlık" kavramı da bu olguyu tam açıklamaya yeterli değil. Batılı insan Türkiye insanına karşı (köklerini yüzlerce yıllık tarihten alan) karışık duygular taşıyor. Korku, küçümseme ve hayranlık karışımı, karışık duygular... Hiç bir zaman sömürge olmamış bir ülkenin, başı dik, geleneklerine bağlı, köklü yaşam kültürüne sahip insanıyla karşılaşılıyor Batılı insan. Şaşıyor, tarihten gelen birikimlere (ve bu insanı bugün kapısında işçi olarak çalıştırmanın verdiği bir üstünlük duygusuyla da) bu insanı küçümsemek istiyor. İşin bir yanı bu. Öte yandan, bizim insanımız şaşırtılmış, kafası, duyguları karmakarışık. Ulusal bilince, ne olduğunun bilincine tam olarak sahip değil. Batılının tavrı karşısında ya sertleşiyor, ya onun içinde kaybolmak istiyor, ya da küsüp kabuğuna çekiliyor, daha da tutucu oluyor... İrkçılığa karşı savaşım kavramını (Türkiye bakımından) bu kültürel, psikolojik kavramlardan kopuk olarak düşünemeyiz. İrkçılığa karşı savaşım olgusu, ulusal kültürümüzün en değerli, çağdaş yönlerini Batı Avrupa ülkelerinde tanıtmak bakımından büyük bir fir-

sattır. Bunu başarabilirsek bir kaç yanlı yarar sağlarız. Bir kere, Batılı insan, Türkiye'yi gerçek yüzüyle, çağdaş değerli yüzüyle tanır. Türkiye toplumunda yüzlerce yıldan bu günlere kadar yaratılmış olan sanat-kültür değerlerini tanımakla, dünyası zenginleşir. Batı'nın iyi niyetli, bilinçli, ilerici çevreleri, yine Batı'nın gerici, faşist çevrelerine karşı Türkiye'yi, Türkiye insanını savunurlarken ekonomik ve siyasal bilgilerin yanısıra genel kültür alanında da somut bilgilerle donatılmış olurlar...

Öte yandan, ulusal kültür değerlerimize sahip çıkmakla, Türkiye'nin tutucularını, gericilerini, faşistlerini silahsız bırakmış oluruz. Bu gün yansız görünen, hatta tutucuların yanında görünen pek çok insanımızı ilericiiliğin, demokrasinin safına kazanırız... Yurtseverlik, demokrasi için savaşımın ayrılmaz parçası olduğuna göre, bütün eylemlerimizde, yurtseverliğimizin altını önemle, ısrarla çizmeliyiz. Ulusallık kavramını yükseltmekte çekingen davranmamalıyız. Bu gün Türkiye'de egemen sınıflar ve çevreler, ulusal kültürü yozlaştırmakta, çok uluslu tekellerin sahte kültür kurumları halkımızın bütün köklü değerlerini yok etmeye çalışmaktadır. Öyleyse demokrasi ve eşitlik için savaşımın ayrılmaz bir parçası da, toplumcu, insancıl, evrensele açık bir ulusal kültür için savaşımdır... Irkçılığa Karşı Savaşım Eylemleri, bu türden çalışmaların yapılabilmesi için somut, bulunmaz bir fırsattır. FTİB'in çalışmasını, bu bakımdan bir başlangıç sayıyor, değerli, önemli buluyorum.

Basel'de bir kaç ay önce düzenlenen şiirli-söyleşili bir toplantıda, çoğunluğunu İsviçre'lilerin oluşturduğu bir topluluğa ülkemizin köklü kültür değerlerini, Türkiye'de demokrasi için savaşımın bir kaç yüzyılı bulan geçmişini, bugününü anlatmıştım... İzleyiciler, toplantı bitiminde de kalmak, konuşmayı sürdürmek isteği göstermişlerdi... Belli ki, tüm iyi niyetlerine karşın, Türkiye ve Türk insanı konusunda bilgileri eksik, yetersiz, yüzeyseldi... Toplantının bitiminde genç bir işçi arkadaşın yanıma gelerek söylediği sözü hiç bir zaman unutmayacağım: "Teşekkür ederiz. Sayenizde başımız biraz dik durabiliyoruz..." (Bu "sayenizde" sözü sadece bana değil, toplantıya katılan öteki sanatçı arkadaşlara ve genel olarak ilerici, toplumcu sanatçı arkadaşların tümüne yönelikti kuşkusuz.) Ben de bu genç işçi arkadaşı kucaklamış, kendi adıma, arkadaşlarım adına ona teşekkür etmiştim... Toplumsal savaşım, demokrasi için savaşım,

“başı dik” insanlarla yapılır, yürütölür, kazanılır... Bunu başarmanın koşulu ise (Türkiye’nin özel durumunun da sonucu olarak) insanlarımızı sınıfsal bilincin yanısıra, ilerici, evrensel, insancıl bir ulusal bilinçle de donatmaktır...

“Türkiye Postası” 28.3.1986

HOLLANDA'DA YAŞAYAN GENÇ TÜRK ŞAİRLERİ İLE

İ.Eroğlu- Avrupa'da yazılan Türk şiirinin ne gibi sorunları vardır ve yurt dışında çıkan dergiler konusunda ne düşünüyorsunuz?

A.Bçhramoğlu- Ben bu konuyu göçmen kültürü diye toparlamaya çalışacağım. Çünkü Avrupa'da yapılan Türk edebiyatı ya da yazılan Türk şiiri diye düşündüğümüz zaman, konuyu böyle getirdiğimiz zaman, bu ister istemez göçmen kültürü sorunu ile bizi karşı karşıya bırakmakta...

Böyle bir şey var mıdır? Göçmen kültürü varsa nedir? sorularına birlikte yanıt arayalım diye düşünüyorum.

Bu göçmen edebiyatı sözü acaba dünyada ne zaman, nerede çıkmıştır diye düşünmeye değer. Araştırmış değilim doğrusu, fakat şöyle düşünüyorum: Ülkelerinden, oraya dönmek üzere ayrılan insanların oluşturduğu bir geçiş dönemi edebiyatı olsa gerek böyle bir edebiyat; göçmen edebiyatı... Söz gelimi, Sovyet Devrimi'nden sonra o zamanki Rusya'dan ayrılan insanlar. Bunlar genel olarak ülkelerine dönmeyi düşünmüyorlardı. Ya da belli bir zaman geçtikten sonra artık dönemeyceklerini gördüler. Çünkü artık köklü bir rejim değişikliği sözkonusuydu. Ve eski toplum yapısına bağlı insanlar ülkelerinden, oraya dönmek üzere ayrılmışlardı. Onların oluşturduğu bir kültür söz konusudur yabancı ülkelerde. Özellikle, diyelim ki Fransa'da, Amerika'da. Bu bir göçmen edebiyatıydı. Yada göçmenlikteki Rus edebiyatı.

Bir yanıyla böyle bir şey olsa gerek bu. Bir yanıyla da büyük ülkelere göç etmiş işçilerin giderek, birkaç kuşak sonra oluşturduğu edebiyat; çocuklarının oluşturduğu kültür. Bu da bir göçmen kültürü! Biz acaba böyle bir şeyin neresindeyiz? Böyle bir kültürün neresindeyiz? Bizlerin, Türkiye'lilerin yurt dışındaki ülkelerde yarattığımız kültür bir göçmen kültürü müdür, ne ölçüde göçmen kültürüdür? gibi sorulara yanıt aramak gerek...

Şöyle düşünüyorum; Türkiyelilerin yurt dışındaki varlığı yeni bir

olgudur. Fakat bunun kalıcı yanları olacağı da şimdiden belli oluyor. Yeni kuşaklar var burada doğan ve birkaç kuşak oluşmakta neredeyse. İki kuşak var yurt dışında ve belli ki artık Türkiye varlığı burada sürekli olacaktır. Dolayısı ile bir göçmen kültürü söz konusu. Ama bu günkü iletişim araçlarının verdiği olanaklarla ülkeler arasında sürekli bir bağlantı var. Üstelik bizim insanlarımız genel olarak ülkelere bağlı insanlar. Türkiye ile bağlantı her zaman olacak! Yani, Türkiye’den ayrılıp buralara gelmiş insanlarımız dönmeseler de, buralara yerleşmiş te olsalar, memleketle bağıntı her zaman sürecektir. Dolayısı ile Türkiye’nin varlığı her zaman duyumsanacak buradaki kültürde.

Özetle, göçmen kültürü kavramına eleştirel bir biçimde yaklaşmalıyız diye düşünüyorum. Çünkü gözlemlediğim şu var: Yurt dışında bulunduğum bu sıralarda şunu gözlemledim ki; bu ülkeler bizleri ikinci sınıf bir kültüre, ikinci sınıf bir edebiyata mahkum etmek istiyorlar! Gerek sanatsal değeri bakımından, gerekse, konuları bakımından, ikinci bir sınıf edebiyat..! Yani, “Siz göçmensiniz burada, öyleyse konularınız göçmenlik konuları olmalıdır. Ayrıca sizler bir azınlıksınız, yüksek değerde, yüksek düzeyde bir edebiyat sizin işiniz olamaz!”

Bu yaklaşıma bence karşı çıkmalı. Bugün Türkiye’de üst düzeyde bir edebiyat vardır. Üst düzeyde kültürü olan bir toplumuz biz. Ve burada bulunan insanlarımız bu kültürün temsilcileridir. Hele ki bu günkü aşamada! Gelecekte bu olayın nasıl gelişeceğini, boyutlanacağını da araştırabiliriz, araştırmalıyız da! Fakat bu günki aşamada bizler neyi temsil ediyoruz; Kimimiz buralara zorunlu olarak geldik ve dönmek üzere, kısa sürelerde dönmek üzere geldik. Kimimiz belki buralarda doğduk. Ama Türkiye ile bağlantımız sürmekte. Çünkü kendimizi Türkiye’nin bir parçası saymaktayız. Anamız babamız gidiyor -geliyor, kendimiz gidip gelebiliyoruz. Ve köklü kültür değerleri olan bir toplumun insanlarıyız. Biz burada bu kültürü temsil etmekle yükümlüyüz. Bu gün Türkiye’deki Türk edebiyatçısı, yazarı, şairi, en yüksek değerde ürünler ortaya koymaktadır. Yani evrensel değerde ürünler ortaya koymaktadır. Gerek biçim olarak, gerekse içerik bakımından (konuları bakımından)... Yani dünyanın başka gelişmiş ülkelerindeki sorunlar Türkiye yazarının da sorunlarıdır. Ya da onları ilgilendiren sanatsal formlar, Türkiye’deki şairi ve yazarı da ilgilendirmektedir. O halde Türkiye dışındaki yazarlarımızın ürünleri neden daha alt düzeyde ürünler olsun; Ya da konuları ne-

den ille de adeta bir röportajcılık yaklaşımıyla düşünölsün? Yani göçmenlik meselesi..! Mesele insani meseledir, insan sorunudur. İnsanın çeşitli durumlarda, konumlardaki sorunudur. Yazar bunlarla ilgilidir. Ve bunun içinde her şey vardır. Söz gelimi çok güzel aşk şiirleri yazılabilir. Çünkü âşık olmuştur, şiir yazar. Göçmen edebiyatına mı girecektir bu? İnsanî durumlar... Ya da hüznölen dirici olaylar yaşamıştır, o konuda birşeyler yazmıştır. Yurt dışında bulunan bir yazar neden ille de belli bir konuyu yazmaya zorlansın? Bence bu da yanlış bir şey. Böyle bir yaklaşımı kabul etmemeliyiz diye düşünüyorum.

Şimdi biraz daha somutlarsak, bence yurt dışında çıkan dergilerin daha üst düzeyde dergiler olmaya özen göstermeleri gerek! Bu dergilerin merkezileşmeleri gerek ve Türkiye kültürünü; yurt dışında, bugünkü koşullarda Türkiye'de söylenemeyecek şeyleri de söyleyen bir dergi haline getirmek gerek. Ama amatör nitelikli dergilere de gereksinim var. Türkiye'de olduğu gibi burada da böyle dergilere gereksinim var. Fakat her alanda üstün kaliteyi, üst düzeyde ürünleri zorlamalıyız...

Yurt Dışında Yazılan Türk Şiiri

Yurt dışında yazılan Türk şiiri meselesini çok özel olarak incelemiş değilim. Dergilerde çıkan şiirlere bakıyorum, okudum. Az çok fikrim var. Tabii değişik şeyler ortaya çıkıyor. Konuşmakta insan zorluk çekiyor bu konuda. Kimseyi kötülemek ya da küçümsemek istemeyiz. Ama Türkiye'de şiir değeri çok tartışılabilir ki kişilerin yurt dışında çok ünlü olmaları, yahut öyle gösterilmelerinde bir garabet var... Bir çelişik durum bu! Türkiye şiirinin, Türkiye kültürünün bir düzeyi var... Bunun yurt -dışında bana- göre yansıması lazım! Ve yurt dışında bulunan şair, yazar; bir yandan Türkiye kültürü ile bağıntısını korumalı, onun en iyi örnekleriyle bağıntısını korumalı; bir yandan da bulunduğu ülkenin kültür değerleri ile bağıntılar aramalı ve böylece bu konuda başarılı olabilecek bir sanatçı, bir yazar, bir şair belki de daha üstün düzeylere çıkabilir. Bir bakıma Türkiye'deki yazarın sahip olamadığı şanslara sahip olabilir. Batı kültürü ile yakın ilişkide olma bakımından.... Diyelim ki daha demokratik ortamlarda yazma araştırma şansına, en azından bugün için sahip olma bakımından... Batılı yazarın sahip olmadığı bir şansı vardır;

Türkiye gibi köklü değerleri olan bir toplumun yazarıdır, çocuğudur. Bağını içinde o toplumla! O da onun eserine bambaşka bir derinlik ve boyut getirebilir. Bu olanaklardan yararlanmalıdır. Yurt dışında bulunan bizim şairimiz, yazarımız, göçmen kültürü gibi bir çerçeve içine sokulmak istenmeye karşı çıkmalıdır. Ve daha üstün boyutlu bir sentez kültürünü araştırmalıdır. Daha evrensel olabilecek bir kültür; bir yanıla Türkiye'deki bir yanıla bu ülkelerdeki olanakları değerlendirerek... Bunun bugün ne ölçüde yapılabildiği tartışma konusudur. Çok çeşitli nedenleri de var bunun: Siyasi nedenleri var, kültürel nedenleri var...! Türkiye, yurt dışında gencl olarak yeterince temsil edilebilen bir ülke değil. Çünkü kendi yazarlarının yolunu kesen bir ülke... Türkiye ile bağlantıların daha sık olabildiği bir ortamda bu mesele tabiki daha kolay çözümlenebilecektir. Bu gün bu olanaklardan yeterince yararlanılamamakta.

Dil Sorunu

Bitirmeden önce bu bölüme bir şey daha eklemek istiyorum; Dil sorunu... Bu kuşkusuz tartışmaya açık, ilginç bir konudur. "Burada doğan yeni kuşak hangi dilde yazacak? Bu ülkelerin dillerinde yazarlarsa nereli yazar olacaklar? sorunu tabii ilginç bir konu. Bazı şaşırtıcı örnekler var. Mesela sözgelimi Panait Istrati, Romanya'lı bir yazar. Fransa'da yazdı bazı yapıtlarını. Ömrünün son beş on yılında Fransa'da yaşadı, Fransızca öğrendi ve Fransızca yazdı. Fakat Fransız yazarı değil! Hiç kimse onun Fransız yazarı olduğunu düşünmez. Çünkü konuları ve duygu dünyası ülkesine bağlı bir yazar. Kendisi Romanya'lıdır ancak Fransızca yazmıştır yazılarını. Cengiz Aytmatov ya da bazı Azeri yazarları var. Bazın Rusça'da yazıyorlar. Cengiz Aytmatov hem Kırgızca hem de Rusça yazıyor. Bazı Azeri yazarlar var. Sadece Rusça yazıyorlar, Azerice'ye kendileri çeviriyorlar sonra yapıtlarını... Fakat bunlarda Azeri yazarı, Rus yazarı değil; Sovyet yazarı ve Azeri yazarı... Çünkü konuları ve duygu dünyaları Azerbeycan'la ilgili. Bunu anlatmak zor! Her edebiyatın kendi içinde bazı sistemler oluşuyor; Bazı duygu sistemleri, düşünce, bakış açısı sistemleri. Bazı sorunsallar ve bazı formlar... Başka bir Cengiz, Cengiz Hüseyinov. Bir insan O'nu okuduğu zaman bir Rus yazarıdır demez. Fakat Rusça yazmış. Hatta dili bile zorluyorlar bazen dilin yapısını... Kendi sözdizimlerini, söyleyiş özelliklerini tonla-

malarını getirerek.

Buralarda bir kuşak gelecek, burada, Almanya'da, Fransa'da... Hatta başladı bile; bu ülkelerin dilinde yazacaklar. Onlar acaba Hollanda yazarı mıdır yoksa Türkiye yazarı olmaya devam mı edecekler? Belki yazarına göre değişecek. Yani, dil burada belirgin bir kıstas, tek başına bir ölçüt belki de olmayacaktır. Belki de gerçekten bir sentez edebiyatı doğacaktır... Bir yanıyla diyelim Hollanda edebiyatının, kültürünün malı, bir yanıyla Türkiye kültürünün malı.

İ.EROĞLU : İlke için düzenlediğim soruşturmayla Almanya'dan yanıt veren arkadaşlar, 'göçmen edebiyatı var mı, yok mu?' sorusundaki cevaplarında Levent Öztoprak örnek veriliyor. Alman'ca yazan bu kişiyi Alman yazarı mı Türk yazarı mı kabul edelim? diye tartışılıyor. Fakat Alman yazarları içinde kaldığı görüşü hakim...

A.B. Yazarına göre demekki değişen bir şey. Tek başına o dilde yazmak ölçüt değil...

İ.EROĞLU: Benim bildiğim, L.Aktoprak sadece Almanca yazıyor.

H.Z.ZAFEROĞLU : Ancak, düşünceleri, bazı etkilendiği birimler, olgular hiç de Türkiye'den farklı olmaması gerekir gibi geliyor bana. Sizin de Kırgız ve Azeri yazarları konusunda verdiğiniz örnekler bence L.Öztoprak için de geçerli... Öztoprak'ı okumadım ama oradan (Türkiye'den) etkilenmeden düşünmesi, bence biraz güç.

A.B. Şimdi şu ilginç şeyle bizi karşı karşıya getiriyor: "Hiçbir şey, dar ulusal çerçevelerde kalmıyor. Aslında dünya evrensel bir yere doğru gidiyor, çok uzun soluklarla. Bunun değişik olguları ile karşılaşıyoruz. Alman edebiyatı zenginleşiyor, başka bir renk kazanıyor. Öte yandan belki Türkiyeli okurun da kendisine daha yakın bulabileceği bir yazın türü ortaya çıkıyor; "bir sentez edebiyatı!" Dar anlamda Alman Edebiyatının ötesinde Alman edebiyatı geliyor, zenginleşiyor bir yanıyla belki! Mesela Wiliam Saroyan Ermeni asıllı bir yazar. Amerikalı yazar tabii. İngilizce yazmış, yıllarca oralarda yaşamış. Fakat Amerikan Edebiyatını zenginleştirmiş, boyutlar kazandırmış. Dar anlamda Amerikan Edebiyatı olmaktan çıkıp daha genişletmiş.

Burada da aslında bir adım daha atarak şunu söylememiz gerek, bu insanlara (Avrupalılara)-misafir olarak bulunduğumuz yada kalıcı olunan bu yerlerde- "bu insanlar (yabancılar) sizi zenginleştiriyorlar, sizin kültürünüze, edebiyatınıza zenginlikler getirmektedirler, getirebilecektirler. Sizler de buna hazır olun. Dar, ulusalcı bir bakış açısından kendinizi kurtarın ve daha açık olun bu insanlara!

Asimile etmeyi de düşünmeyin.” Zaten bu da bizleri yine başka yerlere götürür. Türkiyeliler kolay kolay asimile olacak bir töz taşıyorlar esas olarak. Çünkü çok sağlam, köklü kültür değerleri olan bir toplum... Bir de iletişim sorunu var. Ülkelerinden kopmuyor ki buradaki insanlar... Gidiyor, geliyor, dilini konuşuyor, radyosunu dinliyor... Yani, çok zengin ve değişik şeyler çıkarıyor karşımıza bu iş.

H.Z.ZAFEROĞLU : *Yurt dışında yaşayan ya da yaşamak zorunda bırakılan yetkin edebiyatçıların, yurt dışındaki edebiyat çalışmalarında işlevleri ne olmalıdır? Günümüzde ne gibi işlevleri vardır?*

Bugün bazı edebiyat-sanat dergileri çıkıyor yurt dışında. Genellikle aynı yazarları görüyorsunuz orada. Oysa yurt dışında yaşamak zorunda bırakılmış bir çok yetkin yazarlar var. Bunların bu edebiyat dergileri ile ilgilenme düzeyleri oldukça düşük -ya da bana öyle geliyor, daha fazla katılım bekliyorum belki de!- Ben diyorum ki bu tür çalışmalarda nasıl bir işleve sahip olmalılar? (yetkin edebiyatçıları-sanatçıları) Yetkinleşmişlik düzeyine gelmek için buradaki insanların biraz daha zorlanmaları gerekir. Biraz daha birikim sağlamaları gerekir. Bu düzeye gelene kadar, yetkin yazarlar, edebiyatçıları nasıl bir işlev üstlenmelidirler? Ya da işlevlerini yerine getirebiliyorlar mı?

A.B. Gayet güzel bir soru. Şöyle bir şey anlatmak istiyorum: Balaban'la bir arkadaşlığımız vardır, eski bir arkadaşlık: Köyden Bursa'ya taşındığı zaman kendisine ben -yıllar yıllar önce- “şimdi artık şehir konularını çizersin” demiştim. Demişti ki O'da bana: “Çocukluğuma ait şeyler daha bana yeni yeni geliyor. “Sanattaki değişimler çok çabuk şeyler değildir. Ciddi bir sanatçıya söz konusu olan, onun zihnindeki oluşumlar, duygular, formlar, mekan değiştirmekle hemen değişmez. Yurt dışında bulunmakta olan yazar -zorunlu olarak bulunan yazardan söz ediyorsak- bence Türkiye'deki gibi yazar, çizer. Bir zaman bu böyle gider. En azından bir zaman adam, Türkiyeli yazardır! Bugün yurt dışında bulunmaktadır ama ülkesinin edebiyatçısı olmaya devam etmektedir. Tabi bazı yeni renkler, yeni konular, yeni türler kazanır yaptığı işler doğrusu.

Türkiye kültürünü burada temsil etme bilincini taşımak gerek; en üst düzeyde ilişkiler kurmak gerek bu ülkelerin edebiyatçılarıyla, yazarlarıyla. Bu ülkelerin bizleri zorladığı konumların dışına çıkabileceğimizi kanıtlamamız gerek yapıtlarımızla... Öte yandan da, buradaki yeni bilgileri, yeni duyguları Türkiye Edebiyatına aktarıcı bir işlev de söz konusudur. Mesela Bekir Yıldız ilginç bir örnek değil

midir? Almanya'da yaşamış olması, Türk edebiyatına yeni boyutlar getirdi. Dar çerçevelerde değil, sentezci bir edebiyat açısından bu işe bakmalıyız. Bugün yapılanları değerlendirmek kolay değil.. Gerçekten iyi yazarlarımız var. Özellikle romancılar, hikaye yazarları. Bazı yapıtları biliyorum. Mesela Dursun Akçam'ın bazı hikayeleri. Genellikle bu toplumda olup biten işlere dönük şeyler. Fakat üslup olarak kendini koruyor. Fakir Baykurt -bence seçkin bir yazarımızdır- esas olarak onun da çerçevesi belki bu... Uzun yıllardır burada (Almanya'da) yaşamının getirdiği şeyler var, yeni araştırma olanakları... Fakat burada galiba şiirle anlatı arasında fark var. Şiir, dille ve insanın duygu dünyasıyla daha yakın ilişkide olan bir sanat türü. Dolayısıyla şiirin değişmesi çok zor. Bir romancı ise, konusunu buradan alabilir. Çünkü konuya dayalı bir tür. Burada geçen bir olayı anlatır. Yine kendisi kalır fakat konudur söz konusu olan. Buraya dönük bir şeyi belki daha kolayca yapabilir. Bir şairin bunu yapması daha zor. Şairler ne yapıyorlar ya da ne yapmalıdır sorusuna cevap vermek belki daha zor. Kendisi olarak kalmasında yarar var şairin. İlle de, ben şimdi buraya geldim burayı anlatacağım diye bir telaşa kapılmaması belki daha yerinde olur. İyi bir şair olma kaygısını taşıması, daha önemli bir kaygı olmalı.

Yurt Dışında Çıkan Dergiler ve İşlevleri

Yurt dışında çıkan dergiler diye bakarsak işe; sözgelimi Almanya'da çıkan "YAZIN Dergisi" ilginç bir örnektir buna. Almanya'da yeni yazmaya başlayan kuşakların şiirleri, yapıtlarında var orada. Türkiye'den de alıntılar var, -bizler gibi zorunlu olarak gelmiş, çok zamanda geçmemiş gelişimimizden- olan yazarların yapıtları da var. Yani bir "sentez" bakışı var o dergide. Bu bakımdan olumlu bir dergi.. Pek fazla da yok galiba (dergiler).

İ.E. : Bir de "Parantez" çıkıyor. Yeni yazmaya başlayan arkadaşları özendirmek için çıkıyor. Ama bunun yanında usta ozanların şiirleri de var.

A.B. Şimdi şu var, daha pratik şeylere gelmek lazım. Böyle bir derginin amacı ne olmalı? Buralarda yaşayan arkadaşlarımız, iletişim kolaylıkları ve olanaklarına rağmen tabiki Türkiye'deki gibi değiller. Türkiye'de bir çok şeyler olup bitiyor ve bu, dergilerde yansıyor. Yeni ürünler, yeni sorunlar. Bunları tanıtıcı bir işlev, yani Türkiye'deki tartışmaları buraya yansıtıcı, Türkiye'deki edebiyat ürün-

lerini buraya yansıtıcı, dolayısıyla burada ki genç kuşakları bu yönde eğitici ve yönlendirici, anayurttaki edebiyatı buraya aktarıcı bir işlev taşımalı. Yani dar anlamda buraya bağlı bir dergi olmanın ötesinde bir işlev üstlenmeli. Sayıları çoğaltması lazım herhalde bu dergilerin ve kalitenin yükselmesi lazım, amatörliğin üstünde, Türkiye kültürünü buralarda hakkıyla tanıtmaları lazım.

Buradaki bütün tavırlarımızda, davranışlarımızda ve toplantılarımızda; gerçekten büyük, önemli kültür birikimleri olan bir ülkenin insanları olduğumuzun bilincini taşıyıp buralara aktarmamız lazım. Gerçekten Türk şiiri, kültürü büyük değerler yaratmıştır. Biz de hasbel kader onun temsilcileriyiz, ya da isteğimiz odur. Gerçekten ona yaraşan bir tavır içinde, buradaki insanları etkilememiz gerek. Türkiye tanınmayan bir ülke aslında. Çok çeşitli nedenleri var, yüzlerce yıllık tarihle ilgili... Batılı insana 'bir Türk kimdir, Türkiye nasıl bir ülkedir?' denildiği zaman, söylenecek çok az şey var. Ve genellikle ön yargılarla ve şematik kalıplarla bakma eğilimi var. Bunu kırmakta bize düşüyor. Ne yazık ki... ne yazık ki Türkiye'deki yönetimler, ülkeyi ve ülkenin kültürünü dünyaya tanıtacak bir bilinçten yoksun. Acı bir şey...

H.Z.Z. : Daha çok engelleyici bir işlevleri var.

A.B. Engelleyici işlevleri var. Yani, gerçek kültürümüz bizim, hep muhalefette kalmış. Bugün de öyle! Dolayısıyla bu sorumluluk yine bizlere düşüyor. Ve yurt dışındaki siyasi örgütlere düşüyor. Bugün muhalefette olan Türkiye'deki siyasi ve devrimci örgütlere düşüyor. Türkiye'yi gerçek yüzüyle dünyaya tanıtmak, Türkiye'nin gerçek değerlerini dünyaya tanıtmak... Burada da bizlere düşen görev, ülkemizi her alanda tanıtmak...

Bunu acaba yeterince yapabiliyor muyuz? Evet demek kolay değil bu soruya. Çeşitli çıkarıcılıklar, dar, küçük bakış açıları ne yazık ki var! Kendi bireysel sorunlarımızı ön plana getirmek... Bunlar bence aşılması gereken şeyler. Birleştirci olmamız gerek, birlikte eylemler yapmamız gerek. Gerçekten devrimcilerden, demokratlardan, yurtseverlerden söz ediyorum; gerçekten yazar potansiyeli taşıyan insanlarımızdan... Bir merkezi dergi tasarısını buna bağlı olarak düşünüyorum. Vasıf Öngören'in burada tasarladığı TÜRKİYELİ YAZARLAR BİRLİĞİ çalışmalarının temeli de buydu. Ortak bir güç olmamız gerek. Güney Amerikalılar bunu başarıyor. Dünyaya kendilerini duyurmalarında birlikte davranmalarının büyük rolü vardır. Biz henüz o bilinç düzeyini ne yazık ki yeterince kanıtlayabilmiş değiliz.

(*) Hollanda'da yaşayan genç Türk şairlerinin düzenlediği bu söyleşi, "İletişim Kültür ve Sanat" adlı derginin Mayıs 1986 tarihli sayısında, daha sonra da bir bölümü Türkiye'de "Yarın" dergisinde yayımlandı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

“GÖÇMEN TOPLUM”UN SORULARINA YANITLAR

Sydney Türk Halkevi’nin daveti üzerin Avustralya’ya gelen şair Ataol Behramoğlu, Melbourne’de, ATİB üyelerinin düzenlediği bir toplantıya katılarak şiirler okudu, kitaplarını imzaladı.

Göçmen Toplum, Ataol Behramoğlu ile Avustralya’da bulunan Türkiyeli göçmenlerin kültürel soruları üzerine bir röportaj yaptı. Röportajı aşağıda aynen yayınlıyoruz.

- Bir süreden beri Avustralya’dasınız. Toplumumuzun kültürel yapısına ilişkin izlenimlerinizi aktarır mısınız?

A.B.- Avustralya’daki Türkiye kökenli toplumun yapısı hakkında yeterince bilgi sahibi olamadım. Bildiğim kadarıyla, göçmenlik olgusu burada daha da belirgin. Bildiğiniz gibi, bazı Avrupa ülkelerinde çalışan Türkiyeli işçiler, konuk işçi diye adlandırılıyor; yani, her an geri dönmeleri söz konusu olan ve bazen de geri dönmeye zorlanan kimselerdir bunlar. Avustralya’daki yabancı kökenliler ise göçmen niteliği kazanarak Avusturyalı oluyorlar. Yani, başka ülkelerden Avustralya’ya gelip yerleşen insanların buradaki varlıkları kalıcı nitelik taşıyor. Avustralya’daki bu oluşumu, Amerika’nın bir zamanki oluşumuna benzetiyorum. Öyleyse bu, başka ülkelere gelerek Avustralya’ya yerleşen insanlar, birkaç kuşak sonra sadece yasal kimlikleri bakımından değil, esasta da Avustralyalı olacaklar demektir. Bu noktada, sanıyorum, Avustralyalılık kavramını açıklamak gerekir.

Nedir Avustralyalı olmak? Mutlak, değişmez bir kavram mıdır bu? Kanımca, hayır. Yukarıda da belirttiğim gibi, Avustralyalılık henüz kesinleşmemiş, belirginleşmiş bir süreç değil, oluşum halinde, kuşkusuz ki en temelde Anglo -Sakson kültürü yer alıyor. Ancak yeni göçlerin Avustralyalılık kavramını değiştirdiği ve benim kanımca, genişlettiği, zenginleştirdiği de bir gerçek. Şimdi, bu düşüncelerime bağlı olarak, sizin sorunuza geleyim. Avustralya’ya gelip yerleşen yeni göçmenler (Türkler, daha önceden gelen İtalyanlar, Yunanlılar

vb) bu toplumda konuk değil, ev sahibi olduklarının bilincini taşımalılar. Ama bunun gereklerini de yerine getirmeliler. Kıtanın daha eski sahipleri Anglo-Sakson halk da bu bilinci taşımalı. Ortaklaşa oluşturulan bir kültür, çok halklı, çok kültürlü bir ulusal oluşum söz konusu Avustralya'da. Her halk kendi kökeninin halksal, ulusal değerlerini korumalı, hatta geliştirmeye çalışmalı; fakat aynı zamanda da Avustralya toplumunun bir parçası olduğunun bilincini taşımalı. Kendini toplumun dışında tutmamalı; tersine, bu toplumu oluşturan esastaki bir öge olduğunun bilinciyle davranmalıdır. Avustralya'da uygulandığını öğrendiğim "çok kültürlülük" politikasını önemli buluyorum. Topluluğu oluşturan yeni halklar da bu politikanın gereğini yerine getirmelidirler.

Bu, şöyle özetlenebilir; Kendi halksal, ulusal değerlerine bağlı kalarak, Avustralya Toplumunu oluşturan öteki halkların ulusal, halksal değerleriyle yakınlık kurmak, kaynaşmak... Böylece Avustralya kültürü sentezini oluşturmak. Türkiye toplumu bu oluşumun neresinde, hangi aşamasında, kısa süre içinde bunu yeterince gözlemleyemedim.

- *Göçmen kültürünün temel kaynakları nelerdir. Kültürel ve sosyal değerlerimizi savunmada ve geliştirmede nasıl bir yöntem izlemeliyiz?*

A.B.- Sorunuzun yanıtı, ilk soruya verdiğim yanıtta az çok var. Biraz daha açarak söylersem; Asimilasyon'a yani zorla özümseme, eritme olgusuna karşı olmalıyız. Görebildiğim kadarıyla da Avustralya'da bu, bir devlet politikası olarak söz konusu değil. (Örneğin; Fransa'nın yabancılarla ilgili politikası, zorla özümseme, Fransızlaştırmadır.) Avustralya'daki Türkiye kökenli toplum açısından bu sorun, kısa sürede gözlemleyebildiğim kadarıyla ne Avustralyalı olabilmek, ne de Türkiyeli kalabilmek diye özetlenebilir... Yeni kuşaklar, Türkiye kültürünün değerlerinden kopuk olarak yetişmekte. Aileleri, onları Türkiye kültürünün değerleriyle yetiştirebilme olanağına sahip değiller. Zaten bu sorun, aile çevresinin olanaklarını aşıyor. Türkiye kültürünün değerlerinden kopuk yetişen yeni kuşaklar, ister istemez, Avustralya'daki çok kültürlülük politikasına karşın, hızla asimile oluyorlar, olmaktadır. Daha ileri yaşlarda gelmiş olanlar, ilk kuşaklar ise, Avustralya toplumunun dışında, kendi gettolarında (şehrin en yoksul semtlerinde) yaşıyorlar... Böylece iki kuşak arasında büyük bir uçurum açılmış oluyor. Asimile olan (kendi değerlerini yitirerek eriyen) yeni kuşaklar ve kendilerini yalıtın (izole eden, içe kapanan) eski kuşaklar... Bu uçurum nasıl

kapatılacak? Sanıyorum, öncelikle sorunun kuramsal olarak iyice irdelenmesi, ortaya koyulmasıyla. Sentez kültür, sentez (çok uluslu, çok halklı) topluluk kavramlarının iyice araştırılıp kavranmasıyla. Bu konuda, bir yazımda da belirtmeye çalıştığım gibi, Türkiye Devleti'nin kurumları düşünce ve eylem üretmiyor. Sağdaki kurumlar, ayrımcılık (içe kapanma, izolasyon) uygulamasını kışkırtıyorlar. Sorumluluğu üstlenme ilerici kurum ve örgütlere kalıyor. Bu kısa yanıtımın çerçevesi içinde şunları söylemekle yetineceğim. İlerici örgüt ve kurumlar kültür sorunlarına programlarında, eylemlerinde daha çok önem vermeliler. Özellikle başka ülkelerde yaşayan insanlarımız bakımından bu sorunlar, ekonomik, siyasal v.b sorunlar kadar, ve bazen de daha çok yaşamsal önem taşımaktadır.

(Bilmem bu yanıtla “göçmen kültürü” kavramını ve deyimini benimsemediğimi de belirtmiş oldum mu? Söz konusu olması gerçeken şey göçmen kültürü, göçmen kültürleri değil; farklı halkların halksal, ulusal kültürlerinin oluşturacağı bir sentez kültürüdür. Sonsuzca göçmen kalınmayacağına göre)

- *Yeni yetişen kuşağa ilişkin endişelerimizi biliyorsunuz. Bu ikili kültür çatışmasının sentezine nasıl varınız?*

A.B.- Bu sorunuzun yanıtını, yukardaki yanıtlarla vermiş olduğumu sanıyorum. Ulusal ve evrensel kültürün olumlu değerleriyle eğitilmesi gerek insanlarımızın. Ayrımcılığa karşı birleştiriciliği, kozmopolitizme karşı halksal ve ulusal değerleri, şovenliğe karşı insan-cıl, evrensel duyguları, düşünceleri savunup yaygınlaştırarak.

- *ATİB üyeleriyle küçük bir toplantı yaptınız. Üyelerimiz belki de ilk kez bir şairle karşılaştılar. Soluklarını tutarak şiirlerinizi dinlediler. Kısa bir an içinde böyle bir iletişimi yaratmanın küçük sırlarını bize açıklar mısınız?*

Önce, sorunuzdaki incelik ve iltifat için teşekkür ederim.

Eğer bu, söylediğiniz gibi olduysa, sırları da şunlar olabilir:

İnsanlara sevgiyle, saygıyla, içtenlikle yaklaşmak. Şiiri de böyle bir anlayışla algılamak, böyle bir anlayışla yazmaya ve sunmaya çalışmak.

Melbourne - Temmuz 1986

İŞÇİ GÖÇÜ ve KÜLTÜR SORUNLARI

Konu, toplum bilimcileri, eğitimcileri, psikologları ve hepsinden önce de devlet yetkililerini ilgilendirmesi gereken çok geniş bir alanı kapsıyor. Bu yazıda ben, bir kaç genel değiniyle ve edebiyatı doğrudan ilgilendiren birkaç noktada düşüncelerimi belirtmekle yetineceğim.

“Kültürel kaynaşma”, ama nasıl?:

Yabancı ülkelerdeki insanlarımızın bu ülkelerin kültürüyle kaynaşmaları zorunluluğu bir süredir üzerinde düşünülen bir konu. Türkiye insanı 1960’lardan bu yana, otuz yılı aşkın süredir, büyük sayılarla yurt dışında bulunduğuna göre, kültürel bir kaynaşma zorunluluğu açık. Fakat bunun yeterince sağlıklı biçimlerde gerçekleşemediği, çok sancılı süreçlerden geçmekte olduğu, ciddi uyumsuzluk sorunlarının bulunduğu biliniyor.

Uyumsuzluğun başlıca nedenleri olarak dil, din farklılıkları ve kültürel düzeyler arasındaki büyük ayrımlar gösterilebilir. Nitekim İtalyan,İspanyol, Yunan vb işçilerinin, ya da eski sömürge halklarının, göçmen işçi olarak çalıştıkları Almanya, Fransa, Hollanda vb Batı Avrupa ülkelerine daha kolaylıkla uyum gösterdikleri varsayılabilir. Türkiye ve Türkler sözkonusu olunca, değişik, kendine özgü sorunların ortaya çıkması doğaldır.

Yabancı ülkelerdeki Türkler, özellikle Batılı insanla ilişkilerinde, Türkiye’deyken aydınlarımızın bile üzerinde pek fazla düşünmemiş oldukları “ulusal kimlik” sorunuyla karşılaşmakta ve bir karmaşaya düşmektedirler... Bunun nedeni, bizdeki ulusallaşma olgusunun kendine özgü sorunları, ulusallaşma sürecindeki gecikmeler ve karışıklıklardır. Bu nedenle, yabancı ülkelerde yaşayan insanlarımız arasında, çeşitli istismarların da etkisiyle, dinsel değerlere kimi kez Türkiye’de olduğundan daha çok bağlanılmasına, dinsel tutuculuğun artmasına şaşırمامak gerekir. Böyle bir ortamın, şoven duyguların körüklenmesine olanak sağlayacağı da açıktır. Bunların yanı sıra, yeni

kuşaklar içinde, kimliksiz, kişiliksiz bir gençlik kitlesinin gitgide büyük sayılara ulaşacağını kestirebilmek güç değil.

Öyleyse, “kültürel kaynaşma” kavramı bizi, kaçınılmaz olarak, insanlarımızın ulusal ve evrensel kültürün sağlam değerleriyle eğitilmesi zorunluluğuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu başarısızlığı sürece, “kültürel kaynaşma” bir yana, uyum gösteremeyen Türk çocuklarının, “geri zekâlı” diye damgalanarak, gerçekten geri zekâlı Alman çocuklarıyla aynı eğitim kurumlarına tıklmaları önlenemez. Tutucu ve şoven duyguların yaygınlık kazanmasına engel olunamaz.

İnsanlarımız ulusal ve evrensel kültürün sağlam değerleriyle nasıl eğitilecek? Türkiye Devleti kurumlarının yurt dışındaki insanlarımızın kültürel sorunları konusunda ne yaptıkları, ne yapabilecekleri, günümüzün koşullarında aşağı yukarı bellidir. Türkiye içinde ve dışında, konuyla ilgili olması gereken dernek, parti vb çeşitli örgüt ve kuruluşların ise, kimi iyi niyetli çabalar ötesinde, özel bilgi ve çaba gerektiren bu alanda, yeterli bir çalışma içinde oldukları söylene-
mez. Bu gün görülen, yurt dışındaki insanlarımızın, kimi kez, çözümleri ekonomik sorunlardan daha güç kültürel sorunlar karşısın-
da, büyük ölçüde yalnız başlarına bulunuyor olmalarıdır.

“Kültürel kaynaşma”nın sağlıklı biçimde gerçekleşmesi için bir başka koşul, söz konusu yabancı ülkelerin bu konuyla ilgili politikalarının çağdaş ve gerçekçi olması gerekliliğidir. Örneğin Fransa’nın bu alandaki politikası “asimilasyon” sözüyle özetlenebilir. İktidarı yitiren Sosyalist Parti’nin iktidardaki son demlerinde, Fransa’daki yabancı kökenli öğrencilerin kendi ana dillerinde eğitim hakları konusunda Eğitim Bakanlığının bir girişiminden söz edildi. Bu girişimin geleceğinin ne olacağı, Türkiye kökenli öğrencileri kapsayıp kapsamayacağı henüz belli değil. Hollanda ve Almanya’da, ana dil ve eğitim konusunun hiç değilse daha ciddi boyutlarda tartışıldığı, Türkiye kökenli öğrenci ve işçilerle ilgili olarak, yeterli sayılmasa da olumlu uygulamalar bulunduğu söylenebilir.

Kültürel kaynaşmanın, bir asimilasyon olmadığı, olamayacağı iyice bilinmelidir. Modern anlamda ulusallaşma sürecindeki gecikmelere, karışıklıklara karşın, Türkiye halkının bağlı olduğu köklü değerler, duygular vardır. Bunun yanı sıra, dünyanın tüm ülkelerinde tüm uluslar, sayıca en küçük etnik topluluklar kimliklerini araştırma, geliştirme savaşımını verirken, yabancı ülkelerde sayıları birkaç milyona ulaşan günümüzün iletişim koşullarında anayurtla sürekli bağlantısı bulunan Türkiye insanının, birkaç kuşak sonra bile yaban-

cı kültürlerde erimeyeceği açık bir gerçektir. Kültürel kaynaşma bir asimilasyon olamayacağı gibi, bir altlık üstlük ilişkisi biçiminde de düşünülmemelidir. Kültürel kaynaşma, ancak eşitlik ilkesinde, karşılıklı bir zenginleşme olarak kavrandığında başarıya ve amaca ulaşır. Bu alanda, bizim insanlarımızın eğitilmesi kadar, yabancıların Türkiye'ye ve Türklere karşı köklü önyargılarının düzeltilmesi için girişilecek dürüst, bilinçli çabalarda büyük önem taşıyor.

“Göçmen Edebiyatı” na ya da melez bir edebiyata karşı Bireşimci Edebiyat:

Yabancı ülkelere Türkiye'den işçi göçü, Türk edebiyatına ve bu ülkelerin edebiyatlarına yeni konular getirdi... Türk edebiyatında bu olgunun ilk önemli örneklerini veren Bekir Yıldız, Almanya'da uzun yıllar işçi olarak çalışmıştı. Kimi yazarlarımız daha kısa süreli gözlemlere dayanarak, kimileri yurt dışında uzun yılları bulan yaşamlarının deneyleriyle, yabancı ülkelerdeki Türklerin çevresinde oluşan konularda yazdılar, yazmaktalar. Hiç bir kişisel deneyime sahip olmadan, salt kurgusal olarak da, yurt dışında yaşayan Türkler konusunda yazmamak için bir neden yok. Öte yandan özellikle Almanya'daki yeni kuşaklar içinden (bunlar 2.kuşak, 3. kuşak vb diye adlandırılıyor) Türk kökenli, Almanya doğumlu, Almanya'da eğitim görmüş, ve kimileri Almanca yazan yeni yazarlar çıktı, çıkacak... Tüm bu olgular, karmaşık bir tablo oluşturuyor ve gündeme yeni sorunlar, yeni kavramlar getiriyor. “Göçmen Edebiyatı” kavramı bunlardan biri.

“Göçmen Edebiyatı” kavramının özünde, kanımca asimilasyon, yani özümseme, içine alıp eritme eğiliminin tam karşıtı olan dışlama, dışında tutma eğilimi var. Her tanımın, en kapsamlısının bile kendiliğinden bir sınırlama olduğu düşünülürse, “Göçmen Edebiyatı” sözünün, Türkiye'den gelmiş ya da yabancı ülkelerde doğmuş Türk kökenli yazarlara nasıl bir sınırlama getirdiği daha iyi anlaşılır. Yabancı ülkelerdeki Türk yazarları, yaratıcılıklarına getirilmek istenen bu sınırlamayı reddetmeli, yaşadıkları ülke kökenli yazarlar nasıl bir içerik ve biçim zenginliğinde yazma hakkını kendilerinde görüyorlarsa, onlar da bu hakkı kendilerinde görmelidirler.

Yabancı ülkelerde yetişen Türk kökenli yazarların karşı karşıya oldukları bir başka olumsuz durum, ne Türkiye kültürünün ne de bulundukları yabancı ülke kültürünün içine iyice yerleşebilip, sonuçta cılız, yetersiz, kişiliksiz ürünler vermeleridir. Bunu “melez bir edebiyat” söyleyle de tanımlayabiliriz. Oysa, yabancı ülkede yetişen

Türk kökenli yazar, bir bakıma, hem kendi ırkdaşı yazardan, hem de yaşadığı toplumun yazarından daha şanslıdır. İki ayrı kültürü yakından tanıyabilme, yapıtında bireşime ulaştırabilme şansdır bu. Bunu başarabilmenin yolu ise, hem içinde bulunulan kültürü ve gerçekliği iyi inceleyip kavramış olmak, hem de Türkiye gerçekliği ve edebiyatıyla bağıntıyı canlı tutabilmektir...

“İki Kültür”lü, “İki Dilli” Yazarlar: ve dil-ulusal edebiyat ilişkisi:

Yabancı ülkelerde yetişen, yabancı dillerde yazan, fakat Türkiye’yle, Türkiye gerçekliğiyle bağlantıları süren Türk kökenli yazarlar olgusu, sayılarının artacak olduğu da varsayılırsa, yukarda belirttiğim gibi, gündeme yeni bir sorun getiriyor. Bu yazarlar hangi edebiyatın içinde yer alacaklar? Bir başka deyişle, bir dilde ürün veriyor olmakla bir ulusal edebiyatın içinde yer almak aynı şey midir? İngiliz, Alman, Fransız, İspanyol, Arap vb dillerinde farklı ulusal edebiyatlar var. Sovyetler Birliği’ndeki çeşitli cumhuriyetlerden olup, Rusça yazan kimi yazarlar, yine de Rus edebiyatının değil, kendi ulusal toplumlarının ve aynı zamanda da Sovyetler Birliği’nin yazarıdır. Yapıtlarını Fransızca yazmış olmasına karşın Fransız Edebiyatının değil Romen Edebiyatının yazarı olan Panait Istrati, bu konuda daha tekil ve ilginç bir örnektir. Tüm bu olguların nedeni, edebiyat yapıtında, konuların bireysel ve toplumsal gerçeklikler ve psikolojilerin belirleyiciliğidir. Fakat dilin bu konulardaki belirleyiciliğini de küçümsememek gerekir. Azeri yazar C.Hüseynov, bir konuşmamızda, Rusça yazdığı bir romanını Azericeye çevirirken, Azeri dilinin, kendisini romanı başka türlü yazmaya zorladığını söylemişti. Üzerinde derinliğine düşünülmesi gereken konular. Bu yazıda, bu birkaç soru işareti ve değinilerle yetiniyorum.

Öte yandan, yabancı ülkede yetişen, fakat Türkçe yazan yazarın ait olduğu edebiyat hangisidir? Az önceki soruyu yinelemek gerekiyor. Bir dilde ürün veriyor olmakla bir ulusal edebiyatın içinde yer almak aynı şey midir? Türk kökenli Makedonyalı şairler kendi ulusal topluluklarının ve aynı zamanda da Yugoslavya’nın şairidirler, Türkiye edebiyatıyla yakın ilişkilerine karşın, yapıtlarında yansıyan psikoloji, atmosfer, kaçınılmaz olarak farklıdır. Şiir dilleri de, Türkiye Türkçesiyle lehçe değil şive farkı bile olmamasına karşın, farklıdır. Burada C.Hüseynov’un az önce andığım sözünü ters yüzde edebiliriz; yani farklı gerçekliklerin, farklı psikolojilerin, dili değiştirmesi, başka türlü olmaya zorlaması...

Görüldüğü gibi, iki dillilik, iki kültürlülük, dil-ulusal kültür ilişkisi

gibi konular, ilginç sorunlar içeriyor. Türkiye'den yabancı ülkelere işçi göçünün bu ülkelerde ortaya çıkardığı kültür olguları olarak, ilerde bu konularda daha çok düşünmek gereğini duyacağımızı sanıyorum.

"Kültürel kaynaşma"nın sağlanmasında ilerici kurum ve kişilere düşen görev:

Türkiye'deki ve söz konusu yabancı ülkelerdeki siyasal yönetimler, belirtmeye çalıştığım nitelikte, bireşimci, eşitlikçi, karşılıklı olarak zenginleştirici bir kültürel kaynaşmanın gerçekleşmesi doğrultusunda ciddi çabalar göstermeye zorlanmalıdır. Fakat bugün için asıl görev, yine ilerici kişi, kurum ve örgütlere düşmektedir. Türkiye içinde ya da dışındaki kültür kurumları, yazar, sanatçı ve düşünürlerimiz, bu konuda düşünce ve eylem üretmelidirler. İlerici siyaset örgütleri, genelde kültür sorununu, yaşamsal önemde bir sorun olarak kavramalıdır. Yabancı ülke yazarı, gazetecisi, düşünürü, sanatçısı ve ilerici siyaset adamı da Türkiye gerçekliğini olumsuz önyargıların ötesinde, gerçekçi ve ciddi olarak kavrayıp yansıtmaya çalışmalıdır. Türkiye'den (ve başka ülkelerden), daha gelişmiş yabancı ülkelere işçi göçünün gerek ev sahibi ülke halklarında, gerekse göçmen topluluklarında yol açtığı çeşitli olumsuz duyguların, düşmanca, şoven eğilimlerin gelişip güçlenmesine engel olmada da ilerici kişilerin, örgütlerin, kültür konusunda bilinçlilikleri, bu alandaki çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

(Bilim ve Sanat, Haziran 1986)

İKİ ATEŞ ARASINDA

TÜRKİYE, ÜZGÜN YURDUM, GÜZEL YURDUM

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Boynu bükük ay çiçeği
Şiirin ve aşkın geleceği*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Dağ rüzgârı, portakal balı
Alçakgönüllü, hünerli, sevdalı*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Yazgısı kara yazılmış gelin
Kurumuş sütü memelerinin*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Harlı bir ateş gibi derinde yanan
Haramilerin elinde bunalan*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Gün görmüş, bilge toprağım
Yunus, Pir Sultan ve Nazım*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Bozlak, ağıt, halay ve zeybek
Dumanı üstünde ekmek*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Yüzü kırış kırış anam
Ağlayan narım, gülen ayvam*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Asmaların üstünde gün ışığı
En güzel geleceğin yakışığı*

*Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Zinciri altında kımıldayan
Bitecek sanıldığı yerde başlayan*

Mayıs, 1980

“HUMANİTE”YE MEKTUP (*)

Değerli dostlar,

Türkiye Başbakanı Bay Turgut Özal’ın Paris’e gelişiyle ilgili bir haberinizin başlığını, sürgünde yaşayan bir Türk demokrati olarak büyük şaşkınlıkla okuduğumu üzülerək belirtiyorum. Bu başlık söyledi: “Paris’te Türk yasası”. (Humanite, 15 Kasım 1985, sayfa 18). Bir yönetime ilişkin yasanın bir ulusun adıyla özdeşleştirilmesini ve bu anlamda bir yönetimle bir halkın ve bir ulusun özdeşleştirilmesini anlamak benim için çok güç.

Yunanistan’daki albaylar cuntasının şeflerinden biri o günlerde Fransa’ya gelmiş olsa, ve bu kişinin koruma polisleri şimdi söz konusu olaydaki gibi göstericileri dövmüş olsa, “Yunan yasası” gibi bir başlık koyar mıydınız haberinize? Böyle bir şey yapmış olsanız, Yunan yurtseverlerinin, demokratlarının tepkisi ne olurdu? Aynı durumu Şili’ye, baskıcı yönetim altındaki başka ülkelere uyguladığınızda, “Türk yasası” ifadesinin anlamsızlığı, saçmalığı, mantık dışılığı hemen görülecektir.

Fransa’da ve Avrupa’nın başka ülkelerinde Türklere ve Türkiye’ye karşı çoğu kez gerçeklerle bağdaşmayan, fakat karmaşık tarihsel ve siyasal ilişkilerin sonucu olarak geçmişte derin kökleri bulunan önyargılı duygu ve düşüncelerin varlığını çok iyi biliyorum. Haberinizdeki başlığı bu peşin hükümlerin sonucu olarak görüyorum ve bu bizler için yeni bir şey değil. Öte yandan, “Humanite” gibi bir gazetenin böyle bir konuda daha duyarlı ve özenli olması gerektiğini düşünmeye hakkımız var. Bu uyarımı dostça bir anımsatma saymanızı rica ederim. Bir iyi niyet ve arkadaşlık belirtisi olarak, mektubumun gazetenizde yayınlanmasını bekliyorum.

Ataol Behramoğlu
Türk şairi, Asya-Afrika
Yazarlar Birliği Uluslararası
“LOTUS” büyük ödül sahibi

(*) Fransız Komünist Partisi Yayın Organı Humanite gazetesi genel yayın yönetmenliğine gönderilen 3.12.1986 tarihli bu mektup gazetede yayınlanmadı, ve herhangibir yanıt da gelmedi. A.B.

İKİ ATEŞ ARASINDA (*)

Demokrasi ve insan hakları için mücadele eden Türkiye aydını iki ateş arasındadır.

Bir yandan kendi ülkesinde kimi kez dayanılmaz boyutlara varan demokrasi karşıtı baskılar, öte yandan, Türkiye'ye ve Türklere karşı, çoğunlukla karmaşık bir tarihin yorumundan kaynaklanan yaralayıcı, düşmanca önyargılar.

Fakat tüm bunlara karşın, Türk aydını, bir ANKA gibi, kendi-kül-lerinden yeniden doğmayı başarmaktadır. Kuşkusuz ki bu, Türkiye toplumunun sahip olduğu büyük yaşama gücünün, büyük yaratıcı potansiyelinin sonucudur.

Türkiye'de, iki yüz yıla yaklaşan bir demokrasi mücadelesi tarihi boyunca oluşup pekişmiş güçlü kurumlar, alışkanlıklar ve gelenekler vardır. Bu, Batılı aydınlarca, ve hatta onların Türk aydınlarıyla dayanışmayı içtenlikle isteyenlerince bile iyice bilinmeyen, güç anlaşılan bir olgudur.

Türk yazın ve sanatı, yaratıcı gücünü çok eski ve derin geleneklerden almakta, ve aynı zamanda da ülkenin modernleşme süreçlerinde yenilenip zenginleşmektedir. Bu da Batılı aydının yeterince bilmediği bir olgudur.

Batılı dinleyici topluluğu önünde Türk şiiri okunduğunda, bu dinleyicinin, bu yapıtlarda her şeyden önce "tipik olarak Türk", denebilirse "egzotikçe Türk" bir şey aradığına ve aradığı bu şey her ne ise bulamadığında da şaşkınlığa uğradığına çok kez tanık oldum. Bu olgu, ülkemizin öteki sanat alanları için de geçerlidir.

Türkiye, çok zengin ve çeşitli kültürel geçmişiyle (Orta Asya Kültürü; Anadolu'nun, Orta Doğu'nun, Balkanların ve Akdeniz'in çok eski kültürleri) bağlarını korumasının yanı sıra, iki yüzyıldır, Batı kültürüyle yakın bir bağ içindedir. Ülkemizin yazın ve sanat ürünlerinde "tipik olarak Türk" olanı arayanlar, bu olguları bilmek zorundadırlar.

Paradoksal görünse de, Türkiye aynı zamanda bir Asya ve Doğu ülkesi, bir Balkan ülkesi, bir Akdeniz ülkesi ve bir Batı ülkesidir. Halkımızın özellikleri, sanat ve kültürümüzün özgünlüğü, rengi ve zenginliği, bu çeşitlilikte, bu sentezdedir. (Eğer“tipik olarak Türk” olan bir şey varsa (ki kanımca basite indirgeyciliği, daraltıcılığı ve yüzeyselliğiyle tartışmaya açık bir deyimdir bu) işte bu çeşitlilik ve sentezdir.

Şimdilik yılda dört kez yayınlanacak bu dergide; Türkiye’de ve yabancı ülkelerde yayınlanan Türk yazın ve sanat dergilerinden, kitaplardan seçtiğimiz en yeni ürünlerin çevirilerini sunacağız. Sayfalarımız aynı zamanda, Türkiye yazın ve sanatıyla ilgili yabancı yazar ve araştırmacıların yapıtlarına da açık olacaktır. Böylece bu yazarlarla Türkiye kültür çevreleri arasında verimli bağlar kuracağımıza inanıyoruz.

Amacımız Fransız okura, ve Fransızca aracılığıyla çeşitli ülkelerden daha geniş bir okur topluluğuna, Türkiye yazın ve sanatının tüm sıcaklığını, atan nabzını duyurabilmek, ve onun yaratıcılarının çağdaş çehresini daha yakından tanıtabilmektir.

Paris, Aralık 1986

(*) “ANKA” dergisinin ilk sayfasında sunuş yazısı olarak yer alan ve derginin yayınlanmaya başlamasını kutlama toplantısında konuklar önünde okunan bildiri.

FRANSA İÇİŞLERİ BAKANINA MEKTUP (*)

Bay Bakan,

1984'den beri Fransa'da siyasal göçmen olarak yaşamaktayım.

Ülkemin tanınmış bir yazarıyım. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Genel Sekreteri ve ülkemın Barış hareketinin önde gelen yöneticilerinden biriyim. Zaten ülkemden ayrılmak zorunda kalışımın nedeni de, Türkiye'de demokrasi için bu kuruluşlarda çalışmalar yapmış olmamdır.

Öte yandan, bir çok ülkede ve özellikle Fransa'da da tanınmış bir kimseyim. Fransız P.E.N. Kulübü üyesiyim. Yapıtlarım çeşitli dillere çevrildi. Bir oyunum geçen yıl Paris'te, "Escalier d'OR" Tiyatrosunda sahnelendi. "Les Lettres Françaises", "Action Poétique", "Europe" şiirlerimin yayınlandığı Fransız yazın dergilerinin bir kaç tanesidir. Kurucu ve yöneticisi olduğum yazın dergisi "ANKA", hükümetinize (Kültür Bakanlığına) bağlı "Centre National des Letters"ce desteklenmektedir. Asya-Afrika Yazarlar Birliğince verilen Uluslararası "LOTUS" Edebiyat Büyük Ödülü sahibiyim. Şu anda, Sorbonne'a bağlı "Centre de Poétique Comparée"de şiir kuramı üstüne çalışmalar yapmaktayım. Ülkemize dönmeyi beklerken, karım ve iki çocuğumuzla, moral ve ekonomik bakımdan güç koşullarda yaşamımızı sürdürmekteyiz.

Bunları size yazışım, terörist ya da canı değil, sadece yazar olduğumu belirtmek içindir. Oysa 19 Şubat 1988'de, Stuttgart'ta benim için düzenlenen bir şiir dinletisine katılmak üzere uçağa binişim öncesinde (760 Uçuş No.lu Air-France uçağı, saat 12.10), ve 21 Şubat 1988'de Paris'e dönüşümde (Lufthansa, saat 20 suları) Roissy-Charles de Gaulle havaalanı polislerinin, genellikle teröristlere ve canilere uygulanan yöntemlerine hedef oldum. Her iki kez, bir saatten fazla bekletildim. Pasaportuma, cüzdanıma, kimlik kartıma ve mesleki kartlarıma el konuldu ve bunlar bana bir saat sonra geri verildi. Güvenlik görevlileri, güvenlik nedenleriyle böyle davranmak

zorunda olduklarını, zira adımın fişlerinde yazılı olduğunu belirttiler.

Bay Bakan, kırk altı yaşındayım ve bu güne kadar kültürel etkinliklerim nedeniyle bir çok ülkeye sayısız yolculuk yaptım. Hiç bir sınırda, hiç bir zaman böyle bir uygulamayla karşılaşmadım. Şu dakikada olup bitene bir anlam veremiyorum ve kendime sürgün yurdu olarak seçtiğim Fransa'da böyle bir davranışla karşılaşmış olmanın sarsıntısını üzerimden atamıyorum.

Bay Bakan, kimliğimin niçin polis fişinde bulunduğunu, sınırda niçin böyle bir davranışla karşılaştığımı bana açıklayabilmenizi ve benzer durumlarla tekrar karşılaşmayacağımın güvencesini verebilmenizi diliyorum.

Saygılarımla.
Ataol Behramoğlu

P.S. Mektubun birer kopyasının Cumhurbaşkanına, Başbakanı, Kültür Bakanı'na, Uluslararası P.E.N. Kulübe ve Fransız P.E.N. Kulübüne gönderildiğini bilginize sunarım.

(*) J.Chirac hükümetinin İçişleri Bakanı Charles Pasqua'ya gönderilen 26.2.1988 tarihli mektup, gerek İçişleri Bakanlığının gerekse kopyelerin gönderildiği kişi ve kurumların ilgililerince konunun araştırılacağı ve gereğinin yapılacağı bildirilerek yanıtlandı. Daha sonraki yolculuklarımda benzer bir davranışla karşılaşmadım. A.B.

“RÜZGAR, ÜÇÜNCÜ DÜNYA’DAN ESİYOR”*

- Sayın Ataol Behramoğlu, dört yılı aşkın bir süredir Paris’te yaşıyorsunuz. Bunun kendi isteğinizle yapılmış bir seçim olmadığını biliyoruz. Yurtdışındaki bu zorunlu bulunuşunuzda ne gibi sorunlarla karşılaştınız?

- Bu söyleşi bir bakıma gecikmiş bir söyleşi olarak nitelenebilir. Şu anda Türkiye’ye dönme hazırlıkları içindeyim. Zaten yurtdışına çıktığım andan itibaren Türkiye’ye dönüş her an gündemdeydi. Hakkımda haksız nedenlerle açıldığina inandığım bazı davalar sonuçlanmak üzere olduğundan dönmeme bir engel kalmadı gibi gözükmemekte. Dolayısıyla dönme hazırlıklarına da başlamış bulunmaktayım.

Türkiye’den ayrılma kararı da, dönüş kararı da tamamen kişisel dir. Yurt dışında bulunduğum sürede kendimi her zaman Türkiye’de hissettim ve gerek moral açıdan, gerek kültürel etkinlik bakımından ülkemin bir parçası olarak gördüm kendimi. Bir takin zorlukları göğüslemede de sanıyorum beni ayakta tutan en önemli etken bu duygu oldu. Yurtdışında geçen uzunca bir zamanı özetlemek kolay değil. Fransa’nın sorunlu bir dönemine rastladı benim bu gelişim. ’70 li yıllarda da öğrenim amacıyla Fransa’da bulunmuştum. Yaşama şartları daha kolaydı o zaman. Belki de öğrenci olduğumuzdan bize kolay geliyordu. Şimdilerde Fransa’da kapitalizm daha bir gelişti mi, gelişmedi mi bilmiyorum ama, yoksulluğun artmış olduğunu gözlemlemek mümkün. Bir aydın, bir yazar ve bir siyasi sürgün olarak, Fransa’da bu koşullarda yaşamanın özel zorlukları oldu. Bunların başında da ekonomik durum geliyor. Hele çocuk sahibiyseniz... Bu dört yıl içinde çeşitli moral sorunlarla da uğraşmak gerekti. Kendi ülkemde olduğu gibi yabancı bir ülkede varolmak meselesi bu. Bir Türk yazarı için ise, özellikle zor bir konu. Kendimizi ne kadar Avrupalı sayarsak sayalım, Avrupa’nın bize bakışı, ister istemez yurtdışında bizim kişisel varoluşlarımızı da etkiliyor.

- *Yurtdışında bulunduğunuz dönemde gerek Türkiye’de, gerekse yurt dışında yazı, şiir ve kitaplarınız yayımlandı. Bundan verimli bir dönem geçirdiniz sonucuna varabilir miyiz? Yurtdışındaki çalışma koşulları ile Türkiye’deki koşulları karşılaştırabilir misiniz?*

- Her an kapının polis tarafından çalınma tehlikesi içinde insanın çalışması da güçtür. Yurtdışında hiç değilse bu korkulardan uzak bir çalışma ortamı sağlayabildim. Yurtdışındaki ilk birkaç yılda hem Türkiye’de başladığım çalışmalarımı tamamladım, hem de bu dört yıl içinde tamamlanmış kitaplarım oldu. Bunlardan birisi olan **Türkiye Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum** adlı şiir kitabı, kimileri Türkiye’de, kimileri de burada yazılmış şiirlerimden oluştu. **Eski Nisan’da** ise genellikle yurtdışında yazılmış şiirler yer aldı. **Kızıma Mektuplar** Türkiye’de yazılmaya başlanıp, yurtdışında tamamlanmış şiirlerden derlendi. Güz döneminde yayınlanmak üzere hazırlanmış olan **Bebeklerin Ulusu Yok** adlı şiir kitabım ise yurtdışında yazıldı. Bu son şiirler “savaş ve barış” temaları üzerine. Bunlardan başka, Türkiye’de uzun süre üzerinde çalıştığım, ancak burada sonuçlandırdığım çocuklar için masal-şiir türünde bir kitabım var. Henüz yayımlanmayan bu kitap, yurtdışında olmanın duygularını da içeren bir çalışma. **Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi’ni** de burada tamamladım. Şu an başka bir çeviri üzerinde çalışıyorum.

Yabancı ülkelerde yaşamının getirdiği bir kolaylık da yabancı dillerle uğraşmanın sağladığı olanaklar oldu. Bu insanın dil ufkunu geliştiriyor, kendi diline daha nesnel bakabilme olanağı sağlıyor. Bu arada kendi dilinin canlılığından uzaklaşma tehlikesini de içinde taşıyor. Burada yaptığım bilimsel çalışmaların da önemi büyük. Şiir araştırmaları enstitüsündeki gözlemlerim ve edindiğim ipuçlarıyla yaptığım çalışmalar, bu konularda derinleşmeme yardımcı oldu.

Yazarlarla tek tek görüşme konusunda kendi kişisel tutumumun da sonucu çok verimli olamadım, uğraşmadım da. 70’li yıllarda Pablo Neruda, Aragon gibi yazarlarla tanışmıştım. Bu kez de tanıdığım yazarlar oldu. Ama şu ülkeden şu yazarlarla aramızda bir dostluk oluştu diyemem.

Buradan başka bir noktaya gelebiliriz. Avrupa’daki kültür yaşamının gerilemiş olduğunu söyleyemem. Kuşkusuz, yoğun bir kültür ve sanat üretimi var. Ancak yaratıcı bir canlılık olduğunu söylemek güç. Filan sanat çevresinde, ya da kültür çevresinde bulunmadım diye bir üzüntü hissetmedim, buna ihtiyaç da duymadım. Fransız televizyonu’nda her cuma akşamı yayımlanan bir kitap tanıt-

ma programı var: Apos-trophes. Oradaki konuşmalardan bile yansıyan bir hava var. Konuşmalar büyük ölçüde popüler bir niteliğe sahip. O nedenle düzeyi belki yüksek değil. Önemli yazarların konuşmaları bile ilginç gelmiyor bana. Fazla konuşuluyor. Yazarların, çizerlerin kültür alanında yaptıklarından fazlaca sözötmeleri açıkçası sıkıyor beni.

- 60'lı yıllara has bir olay bu. Sözüünü ettiğiniz program, kitapların bir nevi süpermarketi gibi. O programdan geçmeyen kitap neredeyse satılmıyor. Batı kültürü kendi içine mi kapanıyor?

- Son zamanlarda Batı kültüründe fazla bir ayrıntıcılık görülüyor. Bu da ayrıntılarda kaybolma tehlikesini getiriyor. Aşırı derecede biçimcilik var. Mistisizm eğilimi öne çıkıyor. İnsanı çeken sanat ürünleri ile karşılaşma olanağı gittikçe azalıyor. Avrupa kültürü dediğimiz şeye yeniden bakmak gerek. Değerli sanat ürünlerinin önemli bir bölümü, artık üçüncü dünyadan, Latin Amerika'dan, Arap ülkelerinden, Türkiye'den, Uzak Doğu'dan gelmekte. Artık Üçüncü Dünya yazarlarının Batı kültürü karşısında aşağılık duygusu taşımasını yersiz buluyorum. İnanıyorum ki, bizim ülkemizin yazarı, sanatçısı yeni ve çok önemli sentezler yapabilecek potansiyele sahip. Üçüncü Dünya ülkeleri için de söyleyebiliriz bunu. Avrupa ülkelerinde sanat olayının bir meta haline getirildiğini üzülererek gözlemlemekteyiz. Bir film için bir yığın güzel söz söyleniyor, sonunda incir çekirdeğini doldurmayacak bir yapıtla karşılaşıyorsunuz. Buna karşılık çok önemli bir yapıtın sessizce geçiştirildiğine tanık olabiliyorsunuz. Kültürel ve sanatsal değerlerin, tıpkı insani değerler ve siyasi kavramlar gibi yozlaştırıldığı, saptırıldığı, piyasaya göre yönlendirildiği apaçık bir gerçeklik olarak yaşanmakta.

- *Geçenlerde İstanbul'da düzenlenen IPI toplantısında Regis Debray ve Maria Antonietta Maccioicchi gibi geçmiş dönemlerde ismi "devrimci"ye çıkmış, tanınan, bilinen ancak günümüzde farklı bir yere ulaşan aydınlar "Marksizm öldü" dediler. Genel olarak Batılı aydınlar içindeki oluşumu değerlendirir misiniz? Gerçekten denildiği gibi "Marksizm öldü" mü?*

- Marksizm tabii ki ölmedi. Zaten bilim ölmez. Bilim gelişir, yeni öğelerle zenginleşir, kimi yanlarının eskimiş olduğu, yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ileri sürülebilir. Bu da hayatın gelişmesiyle ilgilidir. Ancak temel bulgular, doğrular ve bilgiler kesinlikle değişmez. Marksizm de sosyal bilimler alanında varılmış olan en büyük bir aşamadır. Batı meselesine gelince: Marksizmin de içinde bulunduğu

Batı kültürünün büyük bir geçmişi olduğunu biliyoruz. Marksizmin kendisi de Batı kültürünün bir ürünüdür. Bugüne ışık tutan bir geçmiş yadsıyamayız. Batı kültüründe her şeye rağmen var olan demokrasi ve hoşgörünün altını çizmek istiyorum. Bunun yanı sıra Batı'da yaşanan bir entellektüel kimlik bunalımı söz konusudur. Bu, kapitalizmin eskimesi ve gücünü yitirmesi ile ilgili bir olgudur. Fakat aynı zamanda kapitalizmi değiştirebilecek güçlerin kendini yenilemesiyle ilgili bir sorun. Böyle bir çatışma sürecinde yaşandığını düşünüyorum. Kimi fikirlerin, kimi içeriklerin eskidiğini görmek gerek. Batı toplumlarında yenilenme ihtiyacı olduğu açıktır. Bu gibi süreçlerde de çeşitli sapmalar, inkarcılar olması doğal.

Bunlar bir anlamda yine demokrasinin sorunlarıdır. Önemli olan bir tartışma ortamının sürekli varolabilmesi. Batılı aydınların birikimleri küçümsenemez. Ancak dünyaya akıl hocalığı yapmalarının zamanı artık geçmiştir. Bugün başka dünyalar söz konusudur. Bu bakımdan, açıkçası beni pek fazla ilgilendirmiyor şu ya da bu Batılı düşünürün ortaya attığı laflar.

- '50'lerde ve '60'larda Cezayir-Fransa savaşı, Vietnam'ın önce Fransız sömürgeciliğine sonra da ABD emperyalizmine karşı mücadelesi, Batı'da, özellikle Fransa'da, aydınların Üçüncü Dünya ülkelerinin kurtuluş savaşlarına karşı dayanışmasını doruğa çıkardı. Oysa gerek Cezayir'de gerekse Vietnam'da ve daha sonra Kamboçya'da kurulan siyasi rejimler; "diktatörlükler", Batılı aydınlarda Üçüncü Dünya ülkelerinde sosyalist bile olsa, ulusal devlet kurmaya yönelik rejimlere karşı kuşku yarattı, dayanışmalarında bir gerileme oldu. Bu gerileme son aylarda Filistin'de olanlardan sonra yeniden bir dayanışmaya dönüşse de, Nikaragua'ya sempati ile bakılsa da, Avrupalı aydında, dayanışma açısından gerilemenin varolduğunu hâlâ söyleyebiliriz. Sizin Batılı aydınlarla, Üçüncü Dünya ülkelerinin dayanışması hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

- Evet, bir durağanlık söz konusu, Batılı aydınlarda. Bu Üçüncü Dünya'ya bakışta da etkili oluyor. Aynı durağanlık işçi sınıfı hareketlerinde ve ideolojilerde, aydınlar arasında çeşitli hareketlerde de söz konusu. Bir inançsızlık, boşluk duygusu, ekonomik krizlerin sonucu oluşan bunulımların yansıması olan kültürel, ahlâki çözümler görülüyor. İnandırıcı ve etkili olmayan tavırlar var. Üçüncü Dünya ülkeleri ile olan dayanışmada sekterlikten, slogancılıktan kurtulmıyor. Oysa bu konuda daha çok kapsayıcı ve kavrayıcı olmak gerekiyor. Genel olarak bir ideolojik bunalım yaşandığı gözlemleniyor. Sadece kapitalist ülkelerde değil, sosyalist ülkelerde de yeni

arayışlar, insana, kavramlara yeni bakış açıları söz konusu. Ekonomik bunalımdan kurtulma çabasıyla da doğru orantılı bu. Bir bütün içinde değerlendirmek ve Batılı aydınları tek taraflı olarak suçlamak gerektiğini düşünüyorum.

- '60'lı yılların sonları ve '70'li yılların başlarında, Jean-Poul Sartre, Michel Foucault ve Simone de Beauvoir gibi dünyaca ünlü yazar ve düşünürlerin üçüncü dünya ülkelerinin kavgasının yanında olduklarını gördük. Üçüncü Dünya ülkeleri günümüzde yabancı işçiler kanalıyla bizzat Batı'nın içine girmiş durumda. '70'li yılların başında Paris'te yabancı işçilerin bulunduğu bir mahallede işçilerin atılması gündeme gelmişti ve Sartre, Beauvoir ile birlikte bunu önlemeye çalıştı. Oysa '80'li yılların başından beri "Milli Cephe" etrafında bir ırkçılık hissi uyandı. Bu ırkçılığa karşı aydınlardan tepki gelmedi. Gerçi son seçimlerde siyasi boyutta "Milli Cephe" hezimete uğradı, ancak aydınlar, Üçüncü Dünya'nın Batı'daki devamı olan yabancı işçiler bağlamında, kavradan yüz çevirdiler gibi. Siz ne dersiniz?

- Bunun bir nedeni kapitalizmin ekonomik krizi, halkın yoksullaşması. Diğer bir neden de bu yapıyı değiştirebilecek olan güçlerin, yani işçi sınıfının ve örgütlerinin kendilerini yenileyememiş olmalarıdır.

Sanıyorum ki burada Fransa'nın etkisi altında böyle karamsar bir tablo çiziyoruz. Oysa Fransa dışında birçok Avrupa ülkesi var. Bunu söylerken Fransa'daki işçi hareketini küçümsemiyorum. Buradaki grevleri biliyoruz, öğrenci hareketlerinin farkındayız. Ama bir Almanya'da da yeşil hareket oldukça önemli ve dinamik. Almanya'da Günther Grass, geçenlerde yitirdiğimiz Heinrich Böll, İngiltere'de Herold Pinter, Adrian Michelle dayanışmanın ve hareketliliğin başını çekiyorlar. İspanya ve İtalya'da da önemli kültür hareketlilikleri var. Bu ülkelere oranla Fransa donuk kalıyor. Neofaşizmin yükselmesine de en çok Fransa'da tanık oluyoruz. Bu Fransa özelinde bir olgu. Belki de '68'deki yükselmenin bir sonucu bu. Bütün Avrupa'ya genellenmesi doğru değil.

- Fransız aydınının dünyaya bakış açısı, ırkçılığın yükselmesi, yabancı işçi düşmanlığı konularında neler söyleyebilirsiniz?

- Fransa'da beni çok şaşırtan çelişkili şeyler yaşanıyor. Bir yanda başka hiçbir dünya ülkesinde rastlanmayacak demokrat insanlar, diğer yanda bunun tam zıddı kemikleşmiş önyargılar. Halkta da, aydınlarda da görülüyor bu. Bu katılığın ve değişime karşı direnmenin nedenlerini belirleyebilecek durumda değilim. İçeride kapanık, değişmeye karşı çok kuşkulu bir ülke Fransa. 4,5 yıl önce bunları bilsem, Fransa'yı seçmezdim. İnsan ilişkilerindeki katılıktan, inançsızlıktan, güvensizlikten sıkıldım. Diğer ülkelerde daha samimi ortamlarla karşılaştım, aydınlarla daha rahat ve hızlı ilişkilere girdim.

Fransa'da bu olmadı.

- *Batı'dan söz ederken ideolojik bunalımın bütün dünyayı kapsadığını söylediniz. Sovyetler'deki "glasnost" politikası bu bunalımı çözmeye ne derece etkili olabilir?*

- Sovyetler Birliği dünyadaki en önemli güç odaklarından biri olduğu için, orada olup bitenler bütün dünyayı ilgilendiriyor ve etkiliyor. "Glasnost" sosyalist sistemin uygulanmasında demokratikleşme ve merkezi yapılanmanın belli ölçülerde kırılması anlamına geliyor en basit anlatımla. Bence bu yeni değil. Marksist literatürün kaynaklarında da var. Bugünkü durum Sovyetler Birliği ve diğer dünya ülkelerinin şartlarının zorlanmasıyla doğal sonucudur. Genel olarak bütün sosyalist sistemlerde bu yönde gelişmeler var. Çeşitli ülkelerin işçi sınıfı partileri de buna bağlı olarak değişmekte. Sa lıklı bir tartışma ortamında bütün sorunların çözümlenebileceği inancındayım. Ancak kimi yapılar kolay kolay değişemez. Sosyal yapılar, kişisel alışkanlıklar, düşünme biçimleri, kendini ifade biçimlerinin değişmesi zordur. Gorbaçov ya da başka bir lider, bir sihirbaz gibi kısa sürede bir ülkeyi kökten değiştiremez. Ancak bu başlamış bir süreçtir ve olumludur.

Tipki tek tek insanların oldu u gibi, ülkelerin de kendi özgünlüğüne inanıyorum. Dolayısıyla şu ya da bu ülkede uygulanan herhangi bir politikanın başka bir ülkede aynen uygulanması önemli değildir. Önemli olan ülkenin koşulları ve bu koşullarda neler yapılabileceğidir. Ekonomik, kültürel ve siyasal bağımsızlığa yürekten inanıyorum. Buradan Türkiye özeline geçerseniz; Türkiye'nin ilerici, yurtsever insanları olarak, bağımsız ve kişilikli olmayı içimize sindirebildiğimiz ölçüde -ki bunun tarihsel köklerine en az başka ülkeler kadar sahibiz- ülkemizin geleceği aydınlık olacaktır. Bunu gerek "glasnost" için, gerek diğer sosyalist ülkelerde uygulanan politikalar için, gerekse tüm dünya ile olan ilişkilerimiz için söylüyorum. Türkiye'nin yaratıcı potansiyeline inanıyorum. Türk aydınının, bilim adamının, sanatçısının, siyaset adamının kendi alanlarında dünyaya önemli katkılarda bulunabileceğine inanıyorum. Yeter ki potansiyelin bilincinde olalım, gerçek bir demokrasi için ırtseverce ve özveriyle mücadele edelim.

- *Tekrar kitap çalışmalarınıza dönmek istiyorum. Şu günlerde Nâzım Hikmet'in son eşi Vera Tulyakova'nın anılarını Türkçeye kazandırmaya çalıştığınızı biliyoruz. Bu çalışmanız ne durumda? Çeviriyi ne zaman okuma olanağına kavuşacağız?*

- Vera Tulyakova anılarını 1963'te yazmaya başlamış. Adı "Nâzım'dan Sonra Nâzım'la Söyleşi". Anılar uzun süre izin verilmediğinden Sovyetler Birliği'nde yayımlanmadı. Glasnost ile birlikte bu kitabın yayımlanma izni çıktı, ama henüz basma girişimleri yok. 450-

500 sayfalık bir kitap olacak. Nâzım'ın insan yanını bütün derinliği lie zaman zaman da kimi çelişkileri ile, onun bükülemeyen dirençli yanını ve çektiği acıları bu denli etkileyici biçimde anlatabilen, somut bilgilere dayanan, sanatçı bir yetenekle kaleme alınan bir başka kitap görmedim. Güz aylarında yayımlanabileceğini sanıyorum. Vera'nın da bu vesileyle Türkiye'ye gelmesi en büyük isteğim. Kitabın en önemli bölümleri, Nâzım'ın yurt özleminin anlatıldığı bölümler. Anıların bu bölümünden bir alıntı yapmak istiyorum;

Bir gece konuşmasında, Nâzım Vera'ya H.Heine'nin bir kitabını uzatıyor ve "oku" diyor. Heine de geçen yüzyılda sürgünde yaşayan sanatçılardan. Şöyle diyor Heine: "Sürgünlüğün gizemli laneti, gurbet atmosferinde kendimizi hiçbir zaman evimizde duyumsayamayışımızdadır. Yurdumuzdan kendi düşünme ve duyuş tarzınızı getirmiş olarak, bizden büsbütün başka türlü duyan ve düşünen bir halkın ortasında apayrı kalırız. Onların çoktan beridir uzlaştığı, hatta ülkelerinin doğasına öz ü bir olgu gibi, artık ilgilenmez olduğu töreler, daha doğrusu töresizlik, sürekli olarak incitir bizi yaralar. Ah!.. Gurbetin ruhsal iklimi de tıpkı fiziksel iklimi gibidir, kucaklamaz bizi. Hatta bu ikincisine uyum göstermek daha kolaydır. Çünkü eninde sonunda vücuttur hastanalaracak olan, ruh değil."

Vera bu pasajı okuduktan sonra şöyle der: "O gece Nâzım'ın sık sık yinelediği sözleri derinliğine kavradım. Yurt, sadece atalarımızın mezarları, kayın ağaçları ya da selviler değildir. Onların ayrılığına dayanmak güçtür, ama mümkündür. Fakat yurt kavramına halkının ruhu, onun en küçük hayalinden en büyük amacına kadar her şey girer. Eğer halkın hareketinin dışına düşmüşsen ve onun en küçük hayali ile en büyük amacı arasındaki süreci hızlandıramıyorsan bahtsız insansın."

Bu kitap yayımlandığında ülkemizde tartışmalara yol açacağını sanıyorum. En büyük dileğim, bu tartışmaların Nâzım'a yaraşır bir düzeyde olması.

İKİBİNE DOĞRU

31 Temmuz 1988

* Ataol Behramoğlu'nun "gecikmiş bir söyleşi" olarak nitelendirdiği görüşme, 2000'e Doğru adına Şehmus Güzel tarafından Paris'te yapıldı.

PARİS'TE İSTANBUL'U YAŞAMAK

PARİS ŞİİRLERİ IV

*Paris'in hayalet banliyölerinde
Boğuntunun sessiz çığlığını duydum
Zamanın kanayan yüzünü görüp de*

*Küskün bir çocuğun daralan içinden
Kara bir trendir zaman geçip giden
Ağır kepengini indirirken gece*

*Haberim vardır bütün göz yaşlarından
Çocukluğumun bir İstanbul denizi
El ediyor bana dar bir aralıktan*

Aralık 1984

“BROY”UN “ANKA” ÜSTÜNE SORULARINA YANITLAR

GÖKHAN CENGİZHAN: *Fransa’da ve Fransız dilindeki ilk Türk edebiyat dergisi olan ANKA’nın yayınlanmasındaki amaç neydi?*

A.B: «ANKA», bildiğim kadarıyla, Fransız dilinde gerçekten de ilk Türk edebiyatı dergisi... Böyle bir derginin yayınlanmasındaki amacı, çıkış bildirisinin son bölümünde belirtiyorduk: «Amacımız Fransız okura ve Fransızca aracılığıyla çeşitli ülkelerden daha geniş bir okur topluluğuna, Türkiye yazın ve sanatının tüm sıcaklığını, atan nabzını duyurabilmek, ve onun yaratıcılarının çağdaş çehresini daha yakından tanıtılabilmektir...»

Böyle bir amacı doğuran zorunlulukların da aynı yazıda sözü edilmekteydi... Özetle: Özellikle Batı ülkelerinde Türkiye’deki kültürel yaşam ve genel olarak Türkiye konusunda bilgi eksikliği, önyargılar, hattâ denebilir ki düşmanca bir tutum. «Midnight Express» kafası...

- *ANKA’nın buradaki dağıtım kanallarına girerek kendini ifade etmesi zor olsa gerek?!*

- «ANKA» da, yukarda sözünü ettiğim önyargıları aşmak zorunda... Bu bakımdan, önümüzde güçlükler var kuşkusuz. Bu güçlükler, sadece Batı toplumunun önyargılarından değil, kendi insanlarımızın dağınıklığından, inançsızlığından, bireyciliğinden de geliyor... Aydınlarımız, kendi bakkal dükkânlarını işletmek yerine, topluca bir iş yapma bilincine ulaştıkları ölçüde, hem Türkiye’de hem Batı ülkelerinde karşılaştığımız çeşitli güçlüklerin aşılması kolaylaşacaktır...

- *Fransız edebiyat dergilerinde görünerek, Türk edebiyatını tanıtmak yolunu önerenler de var sanıyorum, ne dersiniz?*

Derginin yönetmeni olarak, bu sorunu yanıtlarken, ister istemez kendimden söz etmek zorundayım. 1970’li yılların başlarında, Aragon’un yönettiği «Les Lettres Françaises» dergisinde (Sayın Abidin Dino’nun değerli çevirisi ve dostluğuyla) bir şiirim yayınlanmıştı... Sonra, yine Fransa’nın önemli sanat dergilerinden «Action Poétique»te, «Europe»ta şiirlerim yayınlandı. Yani, Fransa’daki dergi-

lerde yayınlama konusunda herhangi bir kompleksim yok. Çaba harcasam, özel olarak uğraşsam, Fransa'da ya da herhangi bir başka yabancı ülkede şiirlerimi kitap olarak da yayınlattırım. Fakat kendim için bu konularda özel çaba harcamak bana ayıp geliyor. Yunanistan'da yayınlanan ve birkaç yılda birkaç baskı yapan kitabım, arkadaşım Yorgo Boz'un kişisel kararının ve emeğinin ürünüdür. Başka ülkelerde de buna benzer çalışmalar zaman zaman oluyor. Şiirlerimi herhangi bir yabancı dilde çevirip yayınlanmaya değer bulan kişiler bu konuda benim bilgime başvurdıklarında, elimden geleni yapıyorum kuşkusuz. Fakat özel bir çabam yok, şiirlerimin dergilerde ya da kitap olarak yayınlanması için. Bunun bir nedeni, yukarıda belirttiğim gibi, böyle bir şeyin bana kişisel ahlâk bakımından, sanatçı ahlâkı bakımından ters gelmesidir. İkinci bir neden kendi ülkemde yeterince doyuma ulaşmış olmam, belki hakkım olanın da üstünde onurlandırılmış olmamdır. Buralarda da şiirlerimi okuduğum salonlarda yüzlerce işçi öğrenci arkadaşın geldiği oluyor... Korkunç güzel bir söyleşi ortamı oluşuyor. Bu mutluluk, doğrusu, kişisel olarak, yetiyor da artıyor bana... Sanıyorum, kendimle ilgili olarak, gereğinden de fazla konuştum, bu sorunuzla ilgili olarak. Gelelim, üçüncü ve asıl önemli nedene... Derginin çıkışını kutlamak için düzenlediğimiz gecede, uzun yıllardır Paris'te yaşamakta olan bir arkadaş özel sohbetimizde, dergiyi değerlendirirken, düşüncesini içtenlikle şöyle özetledi: «İyi, güzel de, önemli olan buradaki strüktürlerden geçmektir bence...» Sonra, yine aynı arkadaş, böyle bir girişimin «buradaki strüktürlerden geçmeye» engel olmadığını da belirtti ama, böyle bir anlayışın az çok bir yaygınlığı olduğunu biliyorum. Bu nedenle, «buradaki strüktürler» konusunu biraz tartışmak istiyorum...

«Buradaki strüktürler...» yani Fransa'daki dergiler, yayınevleri, önemli kişilerle ilişkiler vb... Bu tür ilişkilerin gerekli, yararlı ve kaçınılmaz olduğunda kuşku yok. Fakat tek bir koşulla: Bu tür ilişkileri sadece kendi adımıza değil, tüm Türkiye sanat ve kültürü adına kurmak koşuluyla... Neden? Bunun en önemli nedenini birinci sorunuza verdiğim yanıtta belirttim. Türkiye dünyaca tanınmayan, bilinmeyen, üstelik de olumsuz önyargıların hedefi bir ülke. Türkiye'den dışarı çıkmayan, yabancı dil bilmeyen bir yazar, bu «strüktürlerden» nasıl geçecek? Ancak, Türkiye'yi, Türkiye sanat ve kültürünü topluca tanıtıcı girişimlerle... Fransa sahnelerinde her yıl yüzlerce oyun sahneleniyor. Neden (N.Hikmet'ten bir iki uyarlama dışında) tek bir

oyun yazarımızın yapıtı sahnelenmez bu ülkede? Aynı şeyi Türk edebiyatı, Türk sineması, genellikle Türkiye sanat ve kültür yaşamı için, rahatlıkla söyleyebiliriz. Hem Fransa, hem başka yabancı ülkeler bakımından. Fransızcaya, başka yabancı dillere, dünyanın pek çok başka yabancı ülkesinden ve dilinden yüzlerce yapıt çevrilmiştir her yıl. Bunların çoğu da ortalama ürünlerdir. Bir Türk yazınının, sanatçısının, dünyada tanınması için, ille de trajik bir şeyler yaşaması mı gerek? (N.Hikmet, Y.Güney örneklerinde olduğu gibi...). Kaldı ki, bunun da yetmediğini biliyoruz. Örneğin, kanımca yüzyılımızın en büyük hikâye yazarlarından biri olan Sabahattin Ali'nin adını kaç kişi biliyor şu Batı ülkelerinde? Ya da, yabancı ülkelerde «tanınmak», «buralardaki strüktürlerden geçmek» için ille de buralarda yaşayıp, «kişiye özel» ilişkiler mi kurmak gerekiyor?

Son günlerde çok iyi iki roman okudum: V.Türkali'nin «Yeşilçam Dedikleri Türkiye»si ve B.Yıldız'ın «Kerbelâ"sı... Özellikleri, nitelikleri farklı, ama önemli iki roman. Bu değerinde yapıtlar, başka ülkelerde yazılsa, yabancı dillere çok geçmeden çevrilir. Bizim yazarlarımız ise, dünyada tanınmak için, önce kendi sanat-kültür ortamımızdaki bencillikleri, kısır ve dar bakış açılarını, sonra da dünyada ülkemize karşı önyargıları aşmak zorundadırlar. Fazlaca bir yük bu. Ve kanımca, toplu hareketlerin, toplu davranışların önemi, Türkiye bakımından, özellikle altı çizilmesi gereken bir olgudur, işte bu nedenlerle

Arap dünyasının «Sinbad» diye bir yayınevi var Paris'te... Yıllar önce bu yayınevince basılmış bir kitabı (T.Salâhın Migrateur adlı kitabını) yayın yönetmeni olarak çalıştığım Adam Yayınevi'ne önermiş ve kitap yayınlanmıştı Ö.İnce'nin çevirisiyle... Geçenlerde, «Sinbad» yayınevinin yönetmenlerinden arkadaşım A.Metteb'le konuşuyorduk; onların yayınevi ve bizim «Anka»nın geleceği konularında. Şöyle dedi Metteb: «Sinbad'dan sonra Fransız yayınevlerinin Arap yazarı «buradaki strüktürlerden geçmek»le sınırlandırmıyor kendini, kendisi bir strüktür oluşturuyor ve buradaki strüktürleri etkiliyor. Yine Arapların çok önemli bir dergileri var: «Revue d'Etudes Palestiniennes»... Bu dergide yazan Arap yazarları, Fransa'daki başka dergilerde de yazıyorlar... Güney Amerikalıların, başka ülke aydınlarının da bu türden dergileri, yayınları, yayınevleri var... Yanıtımı noktalarken, bir konunun altını önemle çizmek istiyorum: Şu ya da bu nedenle dışarda yaşayan, ya da Türkiye'de olup da

dışarıyla da bağlantıda olan yazarlar, sanatçılar olarak bencillikten, bireycilikten kurtulmalıyız, kendimizi olduğu kadar ve bazen ondan da çok, arkadaşlarımızı ve tüm ülkeyi temsil etme bilincine ulaşmalıyız. Çünkü böyle bir bilince, bizim ülkemizin, pek çok ülkeden daha çok gereksinimi var...

Paris, dünyanın başkenti denebilecek kadar enternasyonal bir şehir olduğuna göre, diğer ulusların buradaki edebiyatı ve ANKA ile başlayan Türk edebiyatını tanııtma süreci üzerine belli karşılaştırmalar yapabilir misiniz?

Türk edebiyatının Fransa'da tanıtımı Anka'yla başlamıyor. Anka minicik bir girişim, bir adım, okyanusta bir damla... Gönül isterdi ki çıkışımız daha güçlü olsun, baskımız, çeviriler, her şey mükemmel olsun... Böyle bir şeyin gerçekleşmesine çok zaman var daha, yukardaki sorularınıza verdiğim yanıtlarda zaman zaman değindiğim nedenlerle... Yine de, küçük de olsa, özverili bir çalışma grubu oluyor Anka'nın çevresinde. Ekmek parası kazanmak için gereksindikleri zamanlardan ayırarak Anka'ya çeviri yapan, teknik sorunlarıyla uğraşan Türk ve Fransız (ve başka ulusardan) arkadaşların sayısı artıyor, artacak da... Bu, önemli bir gelişim. Buna koşut olarak, derginin mali sorunları için de, Fransa'daki ulusal ya da uluslararası kültür-sanat kuruluşlarını-fonlarını zorlayacağız. Birçok ülke aydınına, sanatçısına sağlanan kimi olanakları, bizim aydınlarımız, sanatçılarımız için de sağlamaya çalışacağız... Anka'nın yayını sürdürebilmesi büyük ölçüde buna bağlı. Denebilir ki, önce bunları sağlasaydınız da, öyle başlasaydınız yayına... Ortaya bir örnek koymak gerekiyordu, topluca bir şeyin yapılabileceğini kanıtlamak gerekiyordu. Bunu, belli bir ölçüde kanıtladık... Yeni sayılarımızı da hazırlıyoruz: 80. doğum yıldönümünde Sabahattin Ali Özel Sayısı (ve Türkiye'de toplumsal edebiyata yöneliş), Günümüz Türk Şiiri Özel Sayısı, Tiyatro, Sinema vb. alanlarında özel sayılar üzerinde çalışıyoruz... Çabalarımızın kalıcı, öğretici sonuçlar vereceğine inanıyorum... Bunları yazarken, bir yandan da üzülüyorum... Sanki Fransa'da çok uzun zaman kalacakmışım gibi konuştuğum için... Böyle bir şeye niyetim yok. Buradaki zorunlu bulunuşumda, elimden gelebilecek bir şeyleri yapmaya çalışıyorum, başka arkadaşlarla birlikte. Fransa'dan ayrıldığımda, Anka'yı sürekli kılabilecek bir kadronun oluşmuş olacağını umuyorum... Şu kısa sürede, Fransız arkadaşlarla, Fransa'da yaşayan Yunanistanlı ve Arap arkadaşlarla bağıntılarımız oldu, bu dergi yoluyla. Bu türden ilişkilerin, ortak çabalara, ortak sa-

nat-kültür eylemlerine dönüşebileceğini de düşünüyorum. Fransa'daki aydınlarımızın desteği, Türkiye'den, başka ülkelerden gelen mektuplardaki değerlendirmeler de bizi yüreklendiriyor. Bu değerlendirmelerden biriyle, uzun süredir Amerika'da yaşayan değerli kültür adamı Talat Halman'ın mektubundan cümlelerle sözlerimi tamamlamış olayım: «Anka'yı çok merak ediyordum. Çok makbule geçti. Önemli bir katkı. Ne kadar iyi ettiniz çıkarmakla. Güçlü imzalar, özgün yazı ve şiirler... Türk yazını için büyük bir hizmet.»

Paris, 27.2.1987

Broy, Nisan 1987

PARİS'TE İSTANBUL'U YAŞAMAK

Vera Tulyakova'nın anılarını çeviriyordum. Telefon çaldı. Zeynep Oral'ın gülümseyen, sıcak, sevecen sesi. Birkaç gün önce Beaubourg'daki Türk Şiiri Gecesi'nde karşılaşmış, çıkışta Dino'lar, Mehmet Ulusoy, Tuncel Kurtiz ve başka dostlarla birlikte bir kahvede oturacakken, kaybetmiştik birbirimizi. Azıcık konuştuk. Gördüğü oyunları sordum, anlattı. Gerçi yarın akşam Yüksel Arslan'ın resim sergisinin açılışında yine karşılaşacağız, ama telefonda da bırakmadım hemen. "Yahu" dedim. "Neden soruşturmalарınızda bana da soru yöneltmiyorsunuz? Ben Paris'te değilim ki, İstanbul'dayım. Ha Mecidiyeköy'deki evimde olmuştum, ha burada. Hem galiba buradan İstanbul'a gelmek, Mecidiyeköy'den Çağaloğlu'na gelmekten daha kolay olsa gerek." Kahkahalarla güldü Zeynep. "Bunu yazsana böyle" dedi, "Paris'te İstanbul'u yaşamayı. Başlamış oluruz böylece" Ve ekledi: "Hem de bu gece sıcak, sıcak, yaz, yarın getirirsin."

Telefon kapandıktan sonra bir süre gülümseyerek, düşünerek doluştım salonda, sonra yine daktilonun başına geçtim. Birkaç satır çevirdim, telefon. Kalın; güzel bir erkek sesi bu kez. Tanıdık, ama çıkaramadım:

- Ataol Behramoğlu'yla görüşebilir miyim?
- Benim.
- Ben Onat.

Bir süre, hiçbir şey söyleyemeden, karşılıklı kahkahalarımız. Grenoble'den geliyor, bu gece Paris'te, yarın dönüyor Türkiye'ye. Gece "Closerie des Lilas" kahvesinde olacak.

- Şu Yahya Kemal'in gittiği kahve mi?
- Evet. Bir sürü kötü şairin de uğrak yeriymiş. -Ve bazı yabancı adlar sayıyor.
- Adamların kötü şair olduklarını nereden biliyorsun?
- Sen kahvenin yerini iyi bilmediğine göre onlar kötü şair olsalar

gerek.

Yine gülüşüyoruz.

- Öyleyse kötü şairlerin gittiği kahveye niye çağırıyorsun beni?

- İyi şairlerin de gittiği kahve densin diye.

Senle başa çıkılmaz Onat. On beş, yirmi saniye içinde konuşuluyor bütün bunlar. Sanki dün ayrılmışız. Oysa en az dört yıldır, yani ben Paris'e geleli karşılaşmadık. Gece görüşecegiz, ama ben yine bir çırpıda, "Yeni Düşün"deki konuşmasından söz ediyorum. "Bahar İsyancıdır"dan Tuğrul Artunkal'ın çevirdiği birkaç parçanın Lettre International'de, birkaç tanesinin Anka'da yayınlanacağını söylüyorum. Tuğrul'la konuşmuş, biliyor. Seslerimizle kucaklaşarak, gece görüşmek üzere ayrılıyor.

Tekrar çeviriye dönüyorum. Nâzım'la Ekber Babayev'in arkadaşlıklarının anlatıldığı satırlar. Nâzım'la dolu olmak, zaten yeterince Türkiye'yle dolu olmak değil mi? Cumhuriyet gazetesinde birkaç gündür Nâzım'la ilgili yayınları anımsıyorum. Samiye Hanım'ın söyledikleri, İlhan Selçuk'un yönettiği açık oturumda söylenenler. Tan'ın harika karikatürü. -Tablosu demek daha doğru.- Bayraklaşan sözleriyle yürüyen güzelim bir Nâzım.

Vedat Türkali "Bu, karanlığı savunmaktır" diyor, karanlığı savunanlar için. Yine Cumhuriyet'te okudum birkaç gün önce. Okuduğumdan beri aklımda. Ne güzel bir tanım, bir dize. "Karanlığı savunmak". Evet, karanlığı savunuyorlar. Profesör Yakup Kepenek (tanışmadık kendisiyle, ama selam olsun) ne kadar açık, yalın ve öz-lü anlatıyor, karanlığı savunmanın ne olduğunu, "24 Ocak'ın Gerçek Niteliği" adlı yazısında. Günlerdir bu yazıdan söz ediyorum karşılaştığım arkadaşlara. "24 Ocak yalnız bir ekonomik önlemler dizisi değil, toplumsal ve siyasal yönleriyle, ulusal bir gerilemenin, giderek çöküntünün uygulama biçimidir... Her düzeyde ve koşulda, 24 Ocak'ın algılanması, anlatılması ve sorgulanması kaçınılmaz bir görev oluyor." (Cumhuriyet, 23 Ocak 1988)

Başka arkadaşlarım, çoğunun yüzünü yıllardır görmediğim arkadaşlarım savaşıyorlar karanlığı dağıtmak için. Aziz Nesin, Adnan Özyalçın, Bekir Yıldız, Demirtaş Ceyhun, Emil Galip Sandalcı... İdam cezasının kaldırılması, ceza yasasının yasakçı maddelerinin kaldırılması, yayın dünyası üzerinde zulmün son bulması, toplumumuzun özgürleşmesi için yeni bir uğraşa girdiler. Kendi kendime soruyorum, ötekiler, başkaları, onlar neredeler? Neden tüm aydınlarımız, tüm uygar insanlarımız yükseltmezler seslerini, karanlığın geri-

letilmesi için? Her şey o kadar açık ki, o kadar ortada ki. Var olmak yok olmak sorunu, ülkemiz için ve hepimiz için... Aydınlıktan, uygarlıktan yana her şey, herkes için... Mehmet Ali Aybar ve Aziz Nesin'in onbeşer yıla kadar hapis istemiyle yeni bir davada yargılanacaklarını içim acıyla dolarak okuyorum. Dünyanın hangi ülkesinde, nerede, bir ülkenin yetiştirdiği en seçkin evlatları, yaşları yetmişleri, seksenleri bulmuşken, sudan nedenlerle mahkeme salonlarına getirilir, onbeşer yıl hapis istemiyle yargılanır, çocukları hatta torunları yaşındaki yargıçlar önünde ayağa kalkmak zorunda bırakılır? Nerede, hangi ülkede? Tüm bu toplumun, bu insanlar önünde ayağa kalkması gerekirken...

Paris'te İstanbul'u yaşamak... Mecidiyeköy'ündeki evimizde, iki yanı camla kaplanarak oda yapılmış balkondan bozma bir çalışma odam vardı. Mutluydum o minicik odada. Sıkıldıkça yola, gökyüzüne, karşıdaki ağaçlı alana bakarak, yazılarımı yazıyor, çeviriler yapıyordum. "Son Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi" o balkondan bozma minik çalışma odasında almıştı son biçimini. Yangından mal kaçırır-casına çalışıyordum. Biliyordum çünkü, tutuklanmalar, hapishaneler pusuda. Nitekim öyle de oldu. Mecidiyeköy'ündeki evimiz dağıldı. Tutuklanmalar, hapishaneler. Yeniden, bu kez gurbet elde, kendimize yeni bir yaşama alanı kurabilmek için nice uğraş, nice acı. Sonunda yine bir çalışma odam var, biraz daha büyük, penceresi de ferah bir görünüme açılıyor yine. Evimizin yakınında Paris'in en güzel parklarından biri, Montreau Parkı. Ama Mecidiyeköy'ündeki balkondan bozma minicik odayı özlediğimi niye gizleyeyim. Keşke bütün o tutuklamalar, hapislikler olmasaydı, keşke orada sürdürebilseydim yaşamımı, çalışmalarımı.

Dün akşam telefonda öğrendim, "Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi" yayınlanmış sonunda. İçim onun sevinciyle doldu. Bugün öğlen de, benim gibi gurbetçi ve sürgün kardeşim Nihat, romanı "Gurbet"i'nin yayınlandığını, eline ulaştığını ve bana da hemen postalayacağını müjdeledi. Gurbetteki sevinçlerimiz de Türkiye'ye dönük, Türkiye'yle ilgili...

İşte böyle... Paris'teki İstanbul'u, daha doğrusu Türkiye'yi, bilmem anlatabildim mi biraz...

"Milliyet Sanat"

Şubat 1988

ATAOL BEHRAMOĞLU İLE GÖÇMENLİK VE ŞİİR ÜSTÜNE

Sorular: Güven Pamir

Brecht "Ozanların Göçü" şiirinde, Homeros'tan Dante'ye, Heine'den kendisine dek, tarihsel süreç içinde ozanların göç çilesini işler. Şimdi Bauda yüzlerce aydın gibi siz de bu olgunun içindesiniz. Göçmenlik nasıl bir olgu?

- Doğrusunu söylemek gerekirse, bizlerin göçmenlik koşulları, her şeye karşın, farklı. Hep Nâzım'ı düşünüyorum. Çevresini kuşatan sevgi, hayranlık çemberine karşın; üretmekten, yolculuklardan başını kaşıyacak vakti olmamasına karşın, akıl almaz yalnızlığını. Bizim koşullarımız farklı. Bir kere, milyonlarca insanımız var yabancı ülkelerde. Bu, büyük bir güç, büyük bir dayanak. Sonra, iletişim olanakları. Her hangi bir telefon kulübesinden, bir yakınınızın sesine ulaşabiliyorsunuz. Sonra, gelenler, gidenler, Sonra, köprülerin altından akmış olan sular. Türkiye'de ve tüm dünyada yükselen dayanışma. Bunlar önemli şeyler. Tüm bunlara karşın, sürgünlüğün, gurbetin uzaması, insanda bir köklerinden kopmuşluk duygusu uyandırıyor. Yine de, şu sürgünlükte, şu anda bana en çok acı veren, Türkiye'de olamamaktan çok, Türkiye'de olup bitenler. İnsan "dışarda" olunca, bazı şeyleri "içerdeki" biri gibi yaşayamaz kuşkusuz. Ama dışardan içeriye bakmanın getirdiği bir bakış açısı da var, ya da kazandırdığı diyelim. İşte bu açıdan bakınca, büyük üzüntü duymamak elde değil. Bazen, böyle sürerse, ülke elden gidecek gibi geliyor bana. O zaman, bir an önce döneyim, büsbütün yurtsuz kalmaktansa yurdumla birlikte yokolup gideyim daha iyi diye düşünüyorum.

- *İyi Bir Yurttaş Aranıyor'daki "Bir Ülke Nedir?" adlı şiirinizde ozana sonu yok. Size sorsam: Bir ülke nedir?*

- "Bir ülke", yani yurt dediğimiz şey, insanın bugünü, geçmişi ve geleceğidir. Varolduğu yerdir. Yaşamının temeli, anlam kazandığı çıkış noktasıdır.

- *"Gerçeksiz Yaşam" ve "Sonnet" adlı şiirlerinizde Paris anlatılır-*

ken, “Paris sokaklarında kahroluyorum” dizeleri var. Bir ozanı ne kahreder? Nedir Paris? Nedir Paris’te yaşamak?

- Çok eski bir şiirim. Bir onsekiz ya da ondokuz yaş şiiri.

O sırada Paris’i görmemiştim bile. Sonradan yetmişlerde yaşadım, şimdi de seksenlerde yine yaşıyorum. Paris’le duygusal bir alışveriğim yok. Zorunlu olarak bulunduğum bir mekân. 70’lerde şöyle bir geçmiş olmam yararlıydı. Bu kez ise, yeniden başlamak elimde olsa, Paris’i seçmezdim. Paris’ten geçilir. Kalmanın bence anlamı yok. Paris’e dost da değilim, düşman da. Sait Faik, “Köprü” adlı şiirinde, “Köprüde arkadaş olunmaz/Köprüden seyretilir” der. Paris için söylenebilir aynı şey...

- “Avrupa’ya Aşk Türküsü” adlı şiirinizde “Ah bir Avrupalı olabilsek” dizesi, bir eleştiri mi, bir övgüyü mü, bir uyumu mu anlatır? Nedir gerçekte Avrupalı olmak? Ne anlamalıyız Avrupalı olmaktan?

- Bir eleştiri anlatıyor. Avrupalı olduklarını sanan kürklü hanımlarımız, şık beylerimiz, İngiltere’de sınır polislerinin sorularına çarpınca Avrupalı değil miyiz yoksa, diye düşünmeye başlıyorlar. Avrupalı değiliz. Galiba sözelimi, Japonlar ya da ne bileyim Koreliler, Tibetliler gibi, doğru dürüst Asyalı da değiliz. Şimdilik, sanıyorum, doğru dürüst herhangi bir şey değiliz. Avrupalılık bir yanıla akıl, bilim, ciddilik, tutarlılıktır; bir başka yanıla sömürgecilik, ırkçılık, dar görüşlülük, kaç dişi kaldığını bilmiyorum ama, gerçekten de canavarlıktır. Türkiye, Avrupalı olmakla Asyalı (Akdenizli, Balkanlı, Ortadoğulu da içinde olmak üzere) olmanın (sıcakkanlılığın, içtenliğin, canlılığın) en iyi yanlarını birleştirebilme şansına en çok sahip ülkeydi belki. Bugün görünen ise, sadccc bir yozlaşma, Asyalı ya da Avrupalı olarak edinilmiş değerlerin de kırıntı haline gelmesi, yok olması, soysuzlaşması.

- “...Nerüda’ya ilişkin izlenimim” adlı şiirinizde Nerüda “Bana Nazım’dan söz edin şimdi” der. Şimdi, Nazım’ın yurttaşlık hakkı için çalışmalar sürüyor. Nedir bu çalışmanın önemi? Yurtdışındaki göçmenler açısından nedir önemi?

- Nazım’ın yurttaşlık haklarını elinden alan kararnamenin altında imzası olanların adlarını anımsıyor musunuz? Bir iki kuşak sonra, herhalde torunları da anımsamayacak, ya da unutmak isteyeceklerdir.

- “14 Eylül 1973” adlı şiirinizde “Yer almak bir barıkatta” diye yazarsınız. Eylül 1980’ler Türkiye’si... Nedir Türkiye’nin barikatı? Neye karşı? Kiminle?

- Bütün yurtseverlerle, insanlık değerlerini savunanlarla birlikte, yurdu sömürgeleştirenlere karşı. Emekçi halkla birlikte, onu sömürmekten de öte, bütün insanca değerlerden yoksun kılmak isteyenlere, onu yokoluşa doğru itenlere karşı.

- *“Soru” adlı şiirinizde bir soru var. 1959-82 yaklaşık 30 yıllık bir şiir seriyeni. Şiirdeki soruyu, şiirin ozanı nasıl yanıtlar?*

- Yani, şiirin görevi nedir sorusunun yanıtını istiyorsunuz:

Sevinci ve insanca bir yaşamı savunmak. Her türlü alçaklığı gözler önüne sermek. Kabalığa, acımasızlığa karşı, inceliği, sevgiyi savunmak. Haykırarak, fısıltıyla, kahkahalarla, ya da deli gibi ağlayarak, her yerde, her zaman, her koşulda, her biçimde, insanca olanı, olması gerekeni dile getirmek. Yaşamın yaşanmaya değer olduğunu, adaletsizliğin bir yazgı olmadığını, insanın kendi yazgısını kendisinin yaratabilecek güçte olduğunu, en yüce değer insan ve onun yaratıcı emeği olduğunu beyinlere, yüreklere kazımak. Hayata, insanlara karşı derin sevgi ve saygıyı, adaletsizliğe ve yalana karşı nefreti bilinçlere aşılacak.

- *İyi Bir Yurttaş Aranıyor’daki “İnsanseverin Türksü” insanı sevmenin erdemini dizeler. Nedir ozan için, insanı sevmenin erdemi?*

- O dize daha çok bir eleştiriyi içeriyor. Bir başka şiirimde de şu dizeler vardır: “Bütün insanları sevmek gerektiğini düşündüm/ Düşmanlarımız dışında/ Düşmanlarımız çünkü/ Sevgiyi yok ettikleri için/ Düşmanımız oldular.” Oldukça zor bir konudur... Yine de, sanat adamı, her şeye karşın, bağışlamadan, hoşgöründen yana olmalıdır diye düşünüyorum.

- *“B.Rahmi’den özür ya da...” adlı şiirinizde “Yaşarken değerini bilmek”ten başlayıp süren bir sıcak özeleştiri var. Sekterlik ozana da özgü. Nedir karşıtı?*

- Türkiye toplumu her değerine sahip çıkmalıdır. Sevdiğim insan ve şair Can Yücel, kendisiyle geçenlerde yapılan bir söyleşide Abdülhak Hamit’e “aptal”, Tevfik Fikret’e “Amerikan kanaryası” diyor. Belki ilginç nitelemeler, ama yakışıksız. Abdülhak Hamit, Yahya Kemal’in ustalarından. Sanırım Yahya Kemal’e “aptal” demez Can Yücel. Tevfik Fikret ise, Türkiye toplumunun gelmiş geçmiş en namuslu insanlarından biri. Sekterliğin karşıtı, sanıyorum, hoşgörü ve demokrasi kültürü dediğimiz şey olmalı. Yerine göre sövgünün de bir tadı olabilir, haksızlık yapmamak koşuluyla. Kendi payıma, edebiyat tartışmalarında, kimse için, sonradan yüzüne bakamayacağım bir şey söylemedim. Layık olanlara bile. Bedri Rahmi’ye

de bir kötülüğüm olmamıştı. O şiirde, şiirini geç anlayıp sevmemin üzüntüsü vardır. Hakarette bulunduğum, şimdiye kadar bir kez saptandı. Bu da, bir işkence ve ölüm olayı nedeniyle söylediğim sözlerden ötürü, zamanın hükümetine hakaret ettiğim gerekçesiyle hakımda verilmiş olan bir hapis cezasıdır.

-“Bir Gün Mutlaka” şiiriniz şimdi nasıl yazılır?

- Sevgili Güven, bütün soruları baştan sona okumuştum ama, bu son soru yine şöyle bir durdurdu, gülümsetti, düşündürdü beni. Yirmi beş yıla yakın süre geçmiş aradan. Ankara’da pırıl pırıl bir ilkbahar günüydü. Yine şimdiki gibi daktilo önündeydim, o şiiri yazıyordum. O şiir, benden bağımsız olarak var, ne güzel. Bugünlerin yirmili yaşlardaki şairleri yazıyorlar öyle şiirler, yazacaklar, ne güzel. İçinde şairin yürek atışlarının duyulduğu şiirler diye nitelenebilir bu tür şiirler. Yüreğimiz attığı sürece, içinde yürek atışlarımızın duyulacağı şiirler yazabilmekten de umudu kesmemeli.

Varlık, Aralık 1988

VEDA KONUŞMASI (*)

Sayın Başkan, Fransız P.E.N. Kulübü'nün Değerli Üyeleri,
Değerli arkadaşlar,

5,5 yıl süren zorunlu bir ayrılıktan sonra, önümüzdeki günlerde ülkeme dönüyorum.

Ülkemden ayrılmak zorunda kalışımın nedeni, 1980 sonrasında bir çok aydın gibi benim de düşünce özgürlüğüne yönelik davalara hedef oluşum, tutuklanışım, yargılanışım ve bu davalardan kimilerinde ağır hapis cezalarına mahkum edilmemdi. Ancak, davaların gelişme süreçlerinde hakkımdaki mahkumiyet ve tutuklama kararları kaldırıldı. Böylece, ülkeye dönüşümün önünde, bugün bu anlamda herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Hakkımdaki tutuklama ya da mahkumiyet kararları kalkmış olmakla birlikte, yıllarca önce açılmış olan söz konusu davalar hala sürmektedir. Bu durumun olumsuz olasılıklar da düşündürdüğünde kuşku yok. Buna karşın ülkeye dönme kararı vermemin temel nedeni, Türkiye'nin bugün kesin bir yol ayrımında olduğuna ve demokrasiden başka bir seçeneğinin bulunmadığına inanmamdır. Bir başka deyişle, Türkiye'de demokrasi karşıtı girişimlerin artık uzun ömürlü ve etkili olamayacağına inanıyorum. Ülkemde yaşanan yakın toplumsal pratiğin ve dünyada yaşanmakta olanların bunu kanıtladığını düşünüyorum.

Yurt dışında bulunuşum kendi seçtiğim bir yaşama biçimi değil, zorunluluktü. Ülkeme dönebilmekten ötürü mutluyum. Dönüş kararımı yurt dışında yaşamanın güçlüklerini önemli ölçüde aştığım bir dönemde almış olmam da bu bakımdan benim için doğal bir şey. Ancak, temel hak ve özgürlükler üzerindeki kısıtlamalar tümüyle ortadan kalkmadıkça, gerçek bir sevinç yaşamamız söz konusu olamaz.

Ülkeme dönüş öncesinde Fransa P.E.N. Kulüb salonunda bu veda toplantısını düzenleme inceliğini gösteren Fransa ve Uluslararası P.E.N. Kulüb'lerin başkanı, ülkemın gerçek dostu ve kişisel

dostluğumuzla her zaman onur duyacağım sayın Rene Tavernier'ye, Fransız P.E.N. Kulüb'ünün değerli üyelerine ve toplantıya katılan gazeteci arkadaşlara teşekkür ederim.

Ataol Behramoğlu
Paris, 22.6.1989

(*) Fransa'dan ayrılma öncesinde (27.6.1989) Fransız P.E.N. Kulübü lokalinde, Fransız ve Uluslararası P.E.N. Kulüp başkanı Rene Tavernier'in, gazetecilerin bulunduğu basın toplantısında yapılan konuşma.

12 Eylül 1980 sonrasında yaşananlar, bu
ülkenin bütün namuslu insanların
yaşamlarında, şu ya da bu ölçüde
izler bıraktı. Bu konularda söylenebilecek,
söylenmesi gereken şeyler de
tümüyle söylenmiş değil.

Hapishane tanıklıkları, işkence tanıklıkları
yayınlandı, yayınlanacak. İçten içe
kanayan bir başka yara, aralarında
sanatçılar, yazarlar da bulunan
on binlerce aydınımızın, insanımızın
yurt dışı sürgünlüğüyle ilgili tanıklıklar ise,
henüz yok denecek kadar az.

Bu kitapçıkta, ne sürgünlük yıllarımın
anıları, ne de sürgünlük yaşamıyla
ilgili düşüncelerim, gözlemlerim
yer alıyor. Bunlar kimi şiirlerimde yansıdı
bir ölçüde. Burada ise, bugün
hayatta olmayışlarına 12 eylül sonrasının
neden olduğu ya da baskı
görmüş kimi arkadaşlarım için
yazdıklarım, genellikle kültür
konularındaki yazılarım ve yurt dışında bir
aydının yaşamından, düşüncelerinden,
çabalarından kesitler sunan
mektuplarımdan, yurt dışında bulunduğum
sırada benimle yapılmış söyleşilerden bir
bölümünü bir araya getirdim.
Özel yaşamla ilgili nice duygu, düşünce ve
gözlem birikimi ise şiirlerde,
yazılarda dile gelmeyi bekleyecek.